

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTES
PIEAUGUŠO PEDAGOĢISKĀS IZGLĪTĪBAS CENTRS

Pamatizglītības skolotāja (1.-4. klasēs) programmas
nepilna laika neklātienas studente

Baiba Kaņepe

Studenta apliecības nr.

Pmsk040024

**Vērtību aktualizācijas iespējas Signes Kvaskovas grāmatu
lasīšanas stundās 2. klasē**

Diplomdarbs

Zinātniskā vadītāja:

as. profesore Ilze Stikāne

Rīga, 2006

SATURS

Ievads.....	5. lpp.
1. Pasaku loma personības attīstībā.....	9. lpp.
2. Vērtības Signes Kvaskovas pasaku grāmatās.....	23. lpp.
2.1. Signes Kvaskovas devums latviešu bērnu literatūrā.....	23. lpp.
2.2. Ētiski estētiskās vērtības S. Kvaskovas pasakās.....	24. lpp.
2.2. 1. Draudzība.....	25. lpp.
2.2. 2. Ģimene.....	25. lpp.
2.2. 3. Atbildība.....	26. lpp.
2.2. 4. Dabas mīlestība.....	26. lpp.
3. Skolotāja gatavošanās darbam klasē.....	27. lpp.
3.1. 2. klases skolēnu izpēte.....	28. lpp.
3.2. Mācību procesa un sadarbības plānojums.....	31. lpp.
3.3. Mācību metožu izvēles pamatojums.....	33. lpp.
4. Skolēnu iesaistīšana dialogā ar S. Kvaskovas pasaku varoņiem.....	36. lpp.
4.1. S. Kvaskovas personības un daiļrades iepazīšana.....	37. lpp.
4.2. Sadarbības rezultātu apkopošana un izvērtēšana.....	49. lpp.
Secinājumi.....	52. lpp.
Izmantotās literatūras saraksts.....	53. lpp.
Pielikums Nr.1 – Skolēnu izpētes materiāli.	
Pielikums Nr.2 – Uzskates materiāli.	
Pielikums Nr.3 – Skolēnu darbi.	

Anotācija

Diplomdarba mērķis ir izpētīt, kā organizējama vērtību aktualizācija Signes Kvaskovas pasaku lasīšanas stundās 2. klasē.

Teorētiskās literatūras studiju un skolēnu izpētes rezultātā izstrādāta metodiskā sistēma Signes Kvaskovas personībai un daiļradei veltītajām stundām sākumskolas 2. klasē.

Diplomdarba pirmajā nodaļā ir analizēta pasaku loma personības attīstībā. Otrajā nodaļā ir atklātas Signes Kvaskovas daiļradē apliecinātās vērtības. Trešajā nodaļā raksturota skolotāja gatavošanos stundām: 2. klases skolēnu vecumposma izpēte, tematiskais plānojums un darba organizācijas formu izvēles pamatojums. Ceturtajā nodaļā ir parādīta skolotāja un skolēnu sadarbība un vērtību aktualizācijas iespējas Signes Kvaskovas daiļradei veltītajās stundās, sadarbības analīze un izvērtējums.

Signes Kvaskovas pasakās ietverts bagāts potenciāls vērtīborientējošai sadarbībai stundās. Daudzveidīgas metodes, sadarbības formas, vērtīborientējoši uzdevumi un radošie darbi veicina vērtību izpratnes un skolēnu uzskatu veidošanos.

The summary.

The theme of the degree work is "Opportunities of actualization of values at the lessons of reading of fairy tales by Signe Kvaskova in year 2".

The purpose of the degree work is to investigate as actualization of values at the lessons of reading of fairy tales by Signe Kvaskova in year 2 is organized.

As a result of studying the pedagogical and psychological literature and research of pupils the methodical system of the lessons of reading in year 2, which are devoted to Signe Kvaskova's personality and art, is developed.

In the first part of the degree work the role of a fairy tale in development of a person is analyzed.

In the second part the values approved in fairy tales by Signe Kvaskova are opened.

The third part includes preparation of the teacher for the lessons, the age characteristic, thematic planning, and also the characteristic of a choice of methods and forms of the organization of work.

In the fourth part the order of cooperation directed on orientation of values of the teacher and the pupils at the lessons, which are devoted to Signe Kvaskova art and also the analysis, and an estimation of the cooperation is shown.

Fairy tales by Signe Kvaskova induce to the cooperation directed on orientation of values, and various methods, kinds of cooperation, values focusing and creative tasks induce formation of understanding of values.

Ievads

Ir sācies divdesmit pirmais gadsimts. Tas ir nozīmīgu pārmaiņu laiks. Latvija ir iestājusies Eiropas Savienībā. Mainās sabiedrība un priekšstati, mainās uzskati par vērtībām un audzināšanu.

Vērtības ir dzīves pamats, jo tās nosaka, kā mēs domāsim, kam ticēsim, kā mūžu dzīvosim.

Visos vēstures posmos cilvēce veltījusi lielu vērību jaunās paaudzes audzināšanai, gadsimtos uzkrātās pieredzes nodošanai.

Nākamo sabiedrības pilsoņu veidošana ir atbildīgs uzdevums, kas ietver sevī gan izglītošanu, gan audzināšanu.

Kādas prasības skolēnu audzināšanā un izglītošanā izvirza 21. gadsimts?

UNESCO Starptautiskās Komisijas izveidotajā ziņojumā "Izglītība 21. gadsimtā" ir nosaukti četri izglītības balsti, kas nosaka vispusīgi attīstītas, oriģinālas personības veidošanos:

- 1) mācīšanās zināt, lai iegūtu prasmi;
- 2) mācīšanās darīt, lai spētu radoši sadarboties ar apkārtējo pasauli;
- 3) mācīšanās sadzīvot, lai varētu piedalīties un sadarboties ar citiem visās cilvēkdarbības jomās;
- 4) mācīšanās būt (personības pašpilnveides nolūkā).[28, 3]

Skolas un skolotāja darbā tas nozīmē īstenot vērtībizglītību, ar to saprotot zināšanu, prasmju, attieksmju un vērtību veidošanos, attīstīšanos mācību procesā.

Literatūra ir tā, kas palīdz īstenot UNESCO starptautiskās komisijas uzdevumus, ar kuras palīdzību varam gan mācīt, gan audzināt, tādējādi veidojot jaunus sabiedrības pilsoņus.

Lai bērni spētu apgūt pasaules pieredzi un gūtu zināšanas, vispirms viņiem ir jāiemācās lietot darba instrumentus - jāiemācās lasīt. Lasītprasme ir tas pamats, uz kura katrs būvē savu zināšanu pasauli. Ja nebūs pamatu – nebūs arī pašas celtnes.

Lasītprasmes nozīmi straujo informācijas tehnoloģiju laikā Vācijas Bibliotēku institūtā pētījusi R. Šmite: „Lasītprasme ir informācijas apguves pamats, kas šodien pielietojama daudz vairāk nekā agrāk, lai prasmīgi izmantotu un izvērtētu informācijas lavīnu, kas gāžas pār mums. Pētījumos ir noskaidrots, ka trenēti lasītāji ir spējīgi daudz kompetentāk un mērķtiecīgāk strādāt ar informāciju, kuru sniedz elektroniskie informācijas avoti”.[35, 53]

R. Šmite uzsver literatūras lasīšanas lomu personības attīstībā un norāda tās nozīmi nākotnē „Literatūras lasīšana, kas ir ļoti nepieciešama fantāzijas attīstīšanai un sevis apzināšanai laikā un telpā, nākotnē jāpapildina ar informatīvās literatūras, kas pieejama

dažādās mediālās formās (informatīvā grāmata, CD-ROM, Internets) lietošanas iemaņām.”[35, 53]

Dzīvojot moderno tehnoloģiju laikmetā, kad cilvēks izgudrojis un radījis tik daudz mašīnu, kas palīdz visdažādāko profesiju pārstāvjiem, izrādās - cilvēkam arvien pietrūkst laika. Nav laika apstāties un padomāt, ieklausīties klusumā, izjust prieku par pasaules skaistumu un mierīgi aprunāties ar bērnu nav laika. Diemžēl bieži dzirdēts, ka pietrūkst laika grāmatu lasīšanai. Problēma skārusi ne tikai pieaugušos. Diemžēl arī jaunieši un skolēni nelasa grāmatas. Tā ir globāla problēma, kas nodarbina skolotāju prātus visā pasaulē.

Precīzi šo problēmu formulējis D. Penaks , nosaucot to par dilemmu ”no vienas puses zināms, ka ir jālasa, no otras puses, prakse rāda pretējo – lielākā daļa skolēnu neko nelasa. [22,]

Kurš no mums spētu kaut uz mirkli iedomāties pasauli bez grāmatām? To iedomājoties, jūtam, ka ap mums iestājas milzu tukšums. Bet varbūt tad mēs labāk spētu saprast, kāda milzu bagātība mums pieder - grāmatu pasaule.

Jau Cicerons ir teicis, ka „māja bez grāmatas ir kā miesa bez dvēseles”. [7, 170]

Latviešu laicīgās literatūras dibinātājs Vecais Stenders sarakstīja pirmās pasakas un stāstus, pirmo populārzinātnisko darbu latviešu valodā „Augstas Gudrības Grammata no Pasaules un Dabības” un uzrakstīja pirmo ābeci latviešu valodā, kas iznāca 1782. gadā.

Vecais Stenders pašā ābece sākumā norāda, ka grāmatu lasīšana ir slavējams un atbalstāms darbs:

„Āboli ir bērniem dāvāti,

Kas pie grāmatām ir mudīgi”. [37, 22]

Literatūra ar vārda mākslas spēku palīdz veidot un kopt bērna dvēseli, palīdzēt tai saskatīt un izjust gan varavīksnes burvību, gan mīlestības un draudzības spēku.

Bērnu literatūra ir personības veidošanas un audzināšanas līdzeklis, „izraisot pārdzīvojumu, aizraujot lasītāju, sniedzot ierosmi dvēselei, vienlaikus ir arī pasaules apguves skola, kurā mācās ne tikai skatīties, bet arī ieraudzīt, ne tikai klausīties, bet arī sadzirdēt, sajūst pasauli un sevi par tās daļu. Bērnu literatūrā vienmēr aktuāls ir jautājums par vērtībām, jo, būdama jaunās paaudzes veidotāja, tā iezīmē pagātnes – tagadnes – nākotnes saikni vērtību pārmantošanā.”[32, 4]

Skolotāja uzdevums ir paņemt skolēnu pie rokas un ievest šajā bagātajā grāmatu valstībā, palīdzēt apjaust tās plašumu un daudzveidību, izprast literatūras skaistumu un tajā esošās vispārcilvēciskās vērtības, tādējādi nododot jaunajai paaudzei cilvēces ētiski estētisko mantojumu. Skolotāja meistarība ir labākais ceļvedis šai ceļojumā.

Izdevniecības ik gadu izdod daudz jaunu un interesantu grāmatu gan pieaugušajiem, gan bērniem. Grāmatu veikalu plauktu pārpilnībā mūs saista skaistās un krāsainās grāmatas, kas domātas mazajiem lasītājiem. Tur redzam mūsu iemīļoto pasaku grāmatu jaunus izdevumus, pasauleslaveni autoru pasaku krājumus, latviešu klasiķu populārākos darbus, enciklopēdijas bērniem. Liela interese ir par jauno autoru darbiem. Katrs jaunais autors ir arī jauna cerība – varbūt būs interesants un neparasts.

Latviešu literatūra var lepoties ar saviem pasaku meistariem - Kārli Skalbi, Annu Brigaderi, Rūdofu Blaumani, Annu Saksi, Margaritu Stārasti, Imantu Ziedoni, Viku, Skaidrīti Kaldupi, Māru Cielēnu. Viņu atstātais garīgais mantojums un vispārcilvēciskās vērtības, ir mūsu kultūras neatņemama sastāvdaļa, kas aktuālas arī šodien.

Starp jaunajiem autoriem nevar nepamanīt Signi Kvaskovu un viņas pasaku grāmatas bērniem. Signes Kvaskovas grāmata „Monika un Mežs” 2002. gada Preses nama oriģinālliteratūras konkursā tika atzīta par labāko grāmatu bērnu literatūrā. S. Kvaskova ir uzrakstījusi četras grāmatas bērniem. Vispirms iznāca „Monika un mežs”, tai sekoja „Monika un dimantu Ciltstēvs”. Tad pie lasītājiem ceļu sāka „Susura gads” un pēc neilga laika „Susurs, Spīgana un burvestības”.

Iepazīstot jaunās rakstnieces grāmatas un to pasaku varoņus, radās pārlicība, ka tās būtu piemērotas un saistošas 2. klases skolēniem vērtību aktualizācijai lasīšanas stundās.

Latviešu literārās pasakas aizsācējs K. Skalbe raksta: „Nepietiek tikai ar materiālām rūpēm, nepietiek, ka mēs iegūstam turību un labklājību. Sirds prasa sev mazu stūrīti debesu, ja arī lielais apvārsnis pazūd aiz namu jumtiem, žogiem, un lietām, ko esam nolikuši sev apkārt. Mums jāaug, garīgi jāaug.” [15, 69]

Garīgi augt un attīstīties palīdz labas un gudras grāmatas. Palīdzēt bērnam atrast vecumam atbilstošas un interesantas grāmatas, padarīt tuvu un saprotamu grāmatu pasauli, ir skolotāja uzdevums.

Pamatizglītības standarts paredz bērna personības nozīmīgu vērtību izpratnes veidošanos. Tāpēc personības tapšanas procesā nozīmīga loma ir vērtīborientējošai sadarbībai, kurā tiek apskatīta Signes Kvaskovas daiļrade, jo, atklājot Signes Kvaskovas pasaku vērtības, iespējama skolēnu vērtību aktualizācija un izpratnes veidošana. Ar to saistīta diplomdarba **problēma** – kā aktualizēt vērtības, izmantojot Signes Kvaskovas darbus.:

Diplomdarba mērķis. Izpētīt vērtību aktualizācijas iespējas Signes Kvaskovas grāmatu lasīšanas stundās 2. klasē.

Hipotēze: vērtību aktualizācija var noritēt sekmīgi, ja skolotājs strādā radoši un lasīšanas stundās dominē interaktīva un vērtīborientējoša sadarbība.

Pētījuma uzdevumi:

- pedagoģijas, psiholoģijas un literatūras zinātnes teorētiskās literatūras studijās izziņāt pētāmās problēmas teorētiskās nostādnes;
- izpētīt skolēnu vecumposma īpatnības un vērtības;
- izveidot pedagoģiskās izmēģinājuma darbības programmu un plānu;
- veikt izmēģinājumdarbību;
- apkopot un analizēt iegūtos pētījuma rezultātus.

Pētniecības metodes.

1. Literatūras analīze.
2. Pedagoģisko dokumentu izpēte.
3. Novērojums.
4. Aptauja.
5. Anketēšana.
6. Pētījuma rezultātu analīze.

Pētniecības darba bāze – Ilģuciema vidusskolas 2. klases skolēni.

Pētījuma laiks – 2005./2006. m. g. septembris – maijs.

1. Pasaku loma personības attīstībā

Pasaka pavada cilvēci kopš gadu tūkstošiem, pauž tās gudrību un atziņas, iemieso vispārdrōšākos sapņus un sirds kvēlākās ilgas.

Pirmā grāmata, ar kuru iepazīstas mazais cilvēks, ir pasaku grāmata. Katram no mums ir sava iemīlotā pasaka, kuru, elpu aizturējuši, esam klausījušies simtiem reižu.

„Pasakas atnākšana vienmēr rada Brīnuma un Labestības starojumu”, uzsver V. Vecgrāvis. [38, 359]

1998. gada aprīlī LNB Bērnu literatūras centrs veicis pētījumu ”Bērnu attieksme pret grāmatu un lasīšanu” par grāmatām, lasīšanu, lasīšanas tradīcijām ģimenē, bibliotēkas vietu un lomu šajā procesā. Aptaujas rezultāti liecina, ka visvairāk lasītas un iemīlotas ir tieši pasaku grāmatas. Tās aizņem vienu trešo daļu no visām nosauktajām grāmatām.

Kur slēpjas pasakas aicinošais burvju spēks? Kādēļ to labprāt lasa bērni un pieauguši?

Pasaku pasaule ir kā liela burvju lāde, kurā ir daudz dārgumu, un katram tur ir iespēja atrast sev ko tīkamu vai noderīgu.

Bet, kas tad īsti ir pasaka?

Dzejnieks Auseklis savās „Vēstulēs no Lielvārdes” raksta: „Pasakas ir **spoguls**, kur tautas gara un iedomu ģīmetne jeb seja nospogulējusies”. [3, 5]

Daudzi pasaulē pazīstami rakstnieki savās bērniības atmiņās raksta par pasaku nozīmi. Izcilā latviešu bērnu grāmatu māksliniece Margarita Stāraste bērniībā ļoti labprāt klausījusies pasakas. Stāstījuma ierosināta viņa centusies izfantazēt pasakas turpinājumu. Īpaši māksliniecei „patīcis iztēloties ko pasakainu par dzīvniekiem”, stāsta Zaiga Kuple. [12, 31]

M. Stāraste atzīst: „Grūti būtu dzīvot bez pārsteigumiem un brīnumiem. Tie vajadzīgi ne vien bērniībā, bet arī visā tālākajā dzīvē. Pasakas ir brīnumu krātuves, tāpēc bērnu dienās tās mani ļoti iespaidoja un lika par daudz ko domāt”. [12, 32]

„Tas ir žanrs ar lielu potenciālu bērnu literatūras uzdevuma īstenošanai – sniedzot ierosmi dvēselei, piedalīties bērna personības tapšanas procesā, vadīt mazo cilvēku vērtību sistēmas veidošanās ceļā,” saka I. Stikāne [32, 59].

Dziļi filozofiska ir K. Skujenieka atziņa: „Pasaka ir **sapnis**, slēpta vai atklāta vēlēšanās, pilnas, stabilas un skaistas dzīves ideāls.” [30, 8]

Savā pētījumā Solvita Ozoliņa brīnumpasaku salīdzina ar „**jūrmalas oli**”, kā arī ar „labi pārbaudītu **veiksmes formulu**”. Autore uzsver, ka „notikumi tajā sakārtoti tā, kā cilvēks visefektīvāk var atrisināt uzdevumu, sarežģītu situāciju – uzvarēt ne vien ārējo ienaidnieku (bargu skolotāju, niknu suni), bet arī ienaidnieku, kas ir viņā pašā (neticību saviem spēkiem, skumjas, bezcerību, nevēlēšanos mācīties.” [20, 40]

Tatjana Zinkeviča – Jevstignejeva pasaku raksturo kā „**formu**, kā nodot zināšanas – zināšanas par dzīvi, pamatprincipiem, dzīves vērtībām, par situācijām, ar kurām bērns un pieaugušais savā dzīvē sastapsies. Pasakās par visu ir norādījumi, tikai šīs zināšanas par dzīvi tiek nodotas tādā simboliskā formā. Un, lai tas nebūtu apgrūtinoši, bet aizraujoši, pasakām ir brīnumaini, saistoši sižeti.”[5. 92]

Par pasakām kā bērnu lasāmvielu visos laikos ir bijuši divi pilnīgi pretēji viedokļi: ir pasaku piekritēji un pasaku noliedzēji.

1918. gadā austriešu psiholoģe Š. Bīlere, balstoties uz pētījumiem, pirmoreiz zinātniski pierādīja, ka pasaka ļoti daudznozīmīgi ietekmē bērnu priekšstatu veidošanos, iztēles un fantāzijas attīstību. Vairums uzskata (Š. Bīlere, L. Binders, Dž. Rodari u.c.), ka pasakas attīsta bērnu fantāziju, apmierina viņu vajadzības un intereses, otri, ka pasaka nodara bērna prāta attīstībai ļaunumu – norobežo bērnu no īstenības loģiskām parādībām un pareizas novērošanas (Jelagičs), neatspoguļo realitāti un ir „melīgās apziņas inkubatori” (O. Hmelins), tās ir kaitīgas, jo traucē bērniem uztvert reālo dzīvi (I. Baltalons).[9, 34]

Arī J. Poruks kritizē pasaku tēlus, uzsvērdams, ka tamlīdzīgi fantāzijas augļi, sajūkot ar patiesību, rada bērna galvā sajukumu, kura „skādīgās sekas dažreiz visu mūžu paliek. Ar tādām aplamībām bērnu padara par tādu, kas tas nav ”ne cepts, ne vārīts”.”[9, 34]

Tomēr daudz vairāk ir to, kuri uzskata, ka pasakai ir liela nozīme bērnu audzināšanā, kultūras un tradīciju nodošanā un personības attīstībā. Šim uzskatam pievienojas arī darba autors.

S. Ozoliņa uzskata, ka pasaku aizsākumi meklējami pirmatnējā sabiedrībā, kurā liela nozīme un loma bija dažādiem rituāliem. Lai bērnu uzņemtu pieaugušo kārtā, viņam bija jāveic dažādi uzdevumi, kas apliecinātu piederību pieaugušo kārtai, tas ir, katram bija jāizpilda iniciācijas rituāls – bija kaut kur jādodas, jāiztur pārbaudījumi, jāuzvar. Lai viņš nepieļautu viegli paredzamas, kā arī savu senču kļūdas, vecāki jau bērnībā, stāstot dažādas pasakas, centās savam bērnam nodot informāciju, kā ar grūtībām un pārbaudījumiem tikuši galā paši un viņu senči, kāda ir paaudžu pieredze.

V. Zelmenis, domājot par bērnu audzināšanu un tās nozīmi sabiedrības attīstībā, raksta: „tā ir sena sabiedriska parādība. Tā ir nepieciešams sabiedrības pastāvēšanas un attīstības nosacījums. Katrai jaunajai paaudzei ir jāapgūst zināšanas par apkārtējo pasauli, ir jāiemācās izmantot, saglabāt un pilnveidot iepriekšējo paaudžu izveidoto materiālo un garīgo kultūru, tikumus un tradīcijas.”[41, 10]

Mūsdienu jaunatne gan aug, gan attīstās straujāk nekā iepriekšējās paaudzes. V. Zelmenis uzskata, ka mūsdienu jaunatne „sasniedz arī augstāku attīstības līmeni un dzīvo aizvien sarežģītākos apstākļos. Sarežģītāka kļūst arī tās audzināšana.”[41, 9].

Audzināšanas sociālo uzdevumu īstenošana izpaužas konkrētas attieksmes un uzskatu veidošanā pret konkrētiem apkārtnes objektiem. V. Zelmenis uzskata, ka vienlaikus ar attieksmju veidošanos, „pilnveidojas arī personības saturs: nāk klāt jaunas atziņas, veidojas pārlicība, attīstās jūtu un gribas kultūra, aktivizējas pašregulācijas sistēma. Tāpēc audzināšanas uzdevumu problēma risināma bināri – sociālajā un psiholoģiskajā aspektā.”[41, 210]

Ar visiem audzināšanas aspektiem cieši saistīta ir bērnu intelektuālā audzināšana.

„**Intelektuālā audzināšana** ir attieksmju un pozīcijas veidošana pret zināšanām, izziņas darbību un prāta (intelekta) attīstību. Tā izpaužas daudzveidīgi:

- 1) izziņas vajadzību un interešu(zinātkāres) stimulēšanā;
- 2) zināšanu uzkrāšanā un pilnveidošanā;
- 3) problēmu konstatēšanā un risināšanā;
- 4) prāta kultūras(vērtīguma, atjautības, gudrības)attīstīšanā;
- 5) intelektuālo spēju un prasmju izkopšanā;
- 6) intelektuālo jūtu(izziņas prieka, izbrīna) rosināšanā.”[41, 210].

Intelektuālā audzināšana ir cieši saistīta ar visiem pārējiem audzināšanas uzdevumiem, jo to īstenošana sākas ar informāciju par attieksmju objektiem. To sekmē zināšanu uzkrāšana un intelektuālo spēju attīstība. Tā kā šie procesi notiek galvenokārt mācību nodarbībās, tad intelektuālo audzināšanu var vienlaikus uzskatīt kā par didaktikas, tā arī audzināšanas teorijas nozari.

„Galvenās izziņas un attieksmju veidošanas objektu grupas ir - daba, sabiedrība, cilvēks, viņa darbs, tehnoloģija un tehnika, zinātne un māksla, kā arī materiālās un garīgās vērtības”, uzskata V. Zelmenis. [41, 211].

Bērnībā, klausoties vecāku un vecvecāku stāstītās pasakas un vēlāk paši lasot pasakas, bērni iegūst informāciju par dabu un tās norisēm, cilvēkiem un savstarpējām attiecībām, krāj zināšanas par apkārtējo pasauli, mācās saprast notikumu cēloņus un sekas.

J. Students norāda par literatūras lielo ietekmi uz cilvēka audzināšanu, jūtu veidošanu: „Literatūra runā uz iekšējo cilvēku, uz viņa sirdi. Tā ir māksla vārdos noklusēt, lai tad lasītājā šie nedaudzie vārdi modinātu dziļas jūtas. Literatūra un māksla atspirdzina ne vien sirdi, bet apgaismo arī prātu.”[34, 211]

Viņš arī uzsver, ka „galvenais intelektuālās audzināšanas rezultāts ir prāta kultūra. Tā izpaužas cilvēka orientācijā un rīcībā jaunos apstākļos, valodā un domāšanā, uzskatos un pārlicībā. Te atklājas katra vērtīgums un atjautība, saprāts un gudrība.”[34, 212]

Intelektuālā audzināšana sākas ar bērna rotaļām, kurās viņš iepazīst un atdarina apkārtējo pasauli. Īstenības izziņu un attieksmes veidošanos papildina pieaugušo paskaidrojumi, padomi un pamācības.

„Pasaka ir dzīvotspējīgs domāšanas attīstības, cēlu jūtu un mērķu avots”, uzskata N. Bražiene.[5, 91]

Jau agrā bērnībā, klausoties pasakas, tiek attīstīta bērna uzmanība, uztvere un atmiņa, veidojas pirmie priekšstati. Lasīdams pasakas, bērns apgūst un mācās svarīgākās domāšanas operācijas – analīzi, sintēzi un salīdzināšanu.

Par domāšanas operācijām J. Mencis raksta „ Analīze ir veselā sadalīšana atsevišķās daļās, sintēze – daļu apvienošana jaunā veselā.”[19, 19] Veicot salīdzināšanu, „ tiek meklētas objektu kopējās un atšķirīgās pazīmes.” [19, 19] „Analīze, sintēze un salīdzināšana savā starpā ir cieši saistītas un nepieciešamas katra jauna jēdziena vai jauna sprieduma veidošanā.” [19, 19]

Tūkstoš jautājumu uzdod bērns, līdz ir saņēmis izsmeļošu un sev saprotamu atbildi. Kāpēcīšu laiks - Viņš pasakā analizē itin visu – personas, to sajūtas un motīvus, rīcību un notikumus.

Cilvēks mācās visu mūžu, un pasaka ir viens no veidiem kā apgūt cilvēces kultūras mantojumu.

Vairums literatūras zinātnieki, rakstnieki, psihologi un pedagogi visā pasaulē atzinīgi novērtējuši pasakas lomu personības veidošanā. Viņu viedoklis ir, ka tieši pasaka ir bērnam vispiemērotākais žanrs.

„Liecības par tautas pasaku aktīvo dzīvi, pasaku idejisko un emocionālo nozīmi savās bērnības atmiņās un daiļdarbos fiksējuši gandrīz visi latviešu rakstnieki mūsu gadsimta pirmajā pusē”, atzīmē O. Ambainis [3, 5]

Pasaka ir fantāzijas rotaļa, tās pamatīpatnība ir fantastiskums, kas to atšķir no folkloras. Pasaka ir reālās dzīves un fantāzijas apvienojums, kas ar saviem izteiksmes līdzekļiem māca dzīves gudrību.

Pasaku ietekme uz augošā cilvēka personību ir daudzpusīga. Šauļu Universitātes profesore N. Bražiene raksta:” Mēs zinām, ka bērni labprāt klausās pasakas. Viņiem tuvas ir visas būtiskās iezīmes: fantastikas elementi, izdoma, noslēpumainība, spilgti varoņi, emocionāli uzbudinoša notikumu attīstība. Pasaka nesaraujami saistīta ar skaistumu, tā palīdz izkopt estētisko uztveri, turklāt tā ir dzīvotspējīgs domāšanas attīstības , cēlu jūtu un mērķu avots. Bērniem ir vajadzīgi stimuli, ko slēpj pasakas simboli – tie norāda, kā rīkoties sarežģītās dzīves situācijās”. [5, 90-91]

J. Students uzskata, ka literatūrai un mākslai ir duāli uzdevumi, proti, „tā atspirdzina nevien sirdi, bet apgaismo arī prātu. Šis tīri intelektuālais mākslas un literatūras moments konstatējams tai apstākļi, ka literatūras un mākslas darbos atspoguļojas attiecīgais laikmets, un , vērojot mākslas un literatūras darbus, reizē ar to gūstam zināšanu par to laikmetu un ļaudīm, kad literatūras vai mākslas darbs radies”. [34, 237]

„Literatūra var palīdzēt ieskatīties sevī, meklēt atbildes uz daudziem būtiskiem jautājumiem”, raksta I. Stikāne. [33, 93]

Tāpēc tieši literatūra, un it īpaši pasakas ietekmē bērna personības veidošanos, bagātinot priekšstatus un pieredzi, veidojot vērtību ievirzes. Pasakām piemīt īpaša spēja, tās spēj iekļūt bērna garīgajā pasaulē, rosinot domas un jūtas. Lasot pasakas, sastopoties ar labo un ļauno, dzīvojot līdzīem iemīļotajiem varoņiem, vērtējot viņu uzskatus un rīcību, bērni (arī skolēni un pieaugušie) bagātina savas jūtas, emocionālo pieredzi. Tādēļ pasakas mīl un lasa gan bērni, gan pieaugušie, jo visi ilgojas pēc pozitīva emocionāla lādiņa, ko spēj dot pasaku lasīšana.

Pasakas ir senatnes liecinieces. Daudzi rakstnieki savās pasakās ir fiksējuši sava laika iezīmes, kuras bērnam palīdz sajust senos laikus.

Literārās pasakas aizsācējs Š. Perro ” no plašā un daudzveidīgā franču tautas pasaku klāsta atlasīja un literāri apstrādāja tieši tās, kuru centrā bija negaidītas pārvērtības, asprātīgas situācijas un savdabīgi varoņi, taču būtiski mainīja pasaku formu un stilu...Viņa pasakās atspoguļojas precīzas sava laika sadzīves detaļas gan galma, gan tautas dzīves raksturojumā”. [38, 359-360]

Mūsdienās vairs nepietiek vien izstāstīt pasaku, Zinkeviča-Jevstignejeva uzskata: „, ar trešās tūkstošgades bērnu tā jāpārrunā, kopā jāmeklē un jāatrod slēptās nozīmes un dzīves mācības. Domājot par kādā konkrētā pasakā teikto, jāņem vērā vispārīgie to analīzes principi.

Sapratne. Bērnam jāparāda, ka katru pasakā minēto atgadījumu izraisa pirms tam notikušais, šo sakni pirmajā brīdī nemaz tik ātri nevar pamanīt. Ir jāmeģina izprast katra tēla loma notikumu attīstībā, viņa pieredze.

Daudzējādība. Ikvienu pasakas situācija interpretējama dažādi. Tā veidojama izpratne, ka viens un tas pats notikums var būt daudznozīmīgs. Šādu pārdomu laikā bērns iepazīst dzīves filozofiju: nereti neizdevīga , nepieņemama situācija pēc kāda laika var labi, laimīgi beigties.

Saikne ar realitāti. Pasakas analīzes gaitā tiek saprasts, ka katra attēlotā situācija atklāj kādu dzīves gudrību. Ikviens jautājums jāaplūko tā, lai tas nekļūtu par vienkāršu bērnu atmiņas testu, bet liktu viņam aizdomāties. ”[5, 91]

Gan mazais ganiņš, gan A. Brigaderes Sprīdītis, gan brāļu Grimmu Sniegbaltīte, gan Harijs Poters māca mazos lasītājus iepazīt, saskatīt ļaunumu, cīnīties ar to un mācīties pārvarēt grūtības.

„**Apziņas ievirze** ir cieši saistīta ar intelektuālo audzināšanu – ir it kā tās turpinājums, kaut arī abi procesi noris vienlaikus. Veidojas cilvēka pasaules uzskats. Tajā tiek iekļautas globālas problēmas: par visumu un mūžību, par planētas Zemes rašanos, par dzīvo organismu un cilvēka izcelšanos, par dzīvību un nāvi, ticību vai neticību Dievam, par dzīves jēgu, cilvēka tiesībām un pienākumiem, par materiālajām un garīgajām vērtībām.

Šo problēmu risināšanā un attieksmju veidošanā iesaistās ne vien cilvēka prāts, bet arī viņa jūtas un nojautas(intuīcija), visa apziņa kopumā.”[41, 214]

Pasaules uzskata veidošana ir ilgstošs un sarežģīts uzdevums. Tas turpinās visu cilvēka mūžu, arvien turpinot pilnveidoties.

Par pasaules uzskata veidošanos un pasaules izziņāšanu I. Stikāne raksta: „ Ir vērtības, kas pastāv mūžīgi. Viena no tām ir pasaules izziņas nepieciešamība. Izziņa, ierosinot un ieinteresējot bērna fantāziju, radina pie pasaules kopsakarību izpratnes, pie zināšanu sistematizācijas, pie pasaules modeļa izveides. Daudzi dzejnieki un rakstnieki (I. Ziedonis, M. Kļava, Dz. Rinkule- Zemzare, M. Stārase, J. Širmanis, Viks u. c.) gan tiešāk, gan netiešāk ar pasaku fantastikas palīdzību cenšas dot bērniem pareizas zināšanas par dabu, pasauli. Turpinot E. Birznieka-Upīša tradīcijas, literatūrā īpaša uzmanība pievērsta dzīvnīeku, augu, lietu un parādību īpašībām un savstarpējām attiecībām. Dominējošais mākslinieciskais paņēmiens – personifikācija – nereti dara šos darbus tuvus tautas pasakām par dzīvnīekiem.”[32, 63]

Daudzi literatūras klasiķi devuši savu ieguldījumu „ pasaules kopsakarību izpratnes, zināšanu sistematizācijas, pasaules modeļa izveides”. [32, 63]

Latviešu literatūrā tam pievērsušies A. Brigadere triloģijā „Dievs, Daba, Darbs”, K. Skalbe pasakās – „Kaķīša dzirnaviņas”, „Pasaka par vērdiņu”, I. Ziedonis –, Krāsainās un citās pasakās”, Viks – grāmatā „Sarežģītais Zvirbulēns”.

„Vika pasakas, stāsti, autobiogrāfiskā proza, dzeja lasītāju ievēd savdabīgā domu, jūtu, atziņu lokā. Paveras viengabalaina pasaules aina, atklājas dziļi personīga pasaules izjūta.

Visu materiālo un gara pasauli Viks skata kopsakarībā, ko nosaka Daba-Dievs-Mīlestība. Viks piedāvā vērtību sistēmu, kas, viņaprāt, ir pasaules kārtības, harmonijas priekšnosacījums. Šī harmonija, pasaules kārtība ir ideāls, uz ko tiekties, jābūtība, ko nosaka Lielais Dzīvības Likums: „Skaidri zinu – cilvēka dzīvi kārtoti viens liels likums. Citi to sauc par Dievu, es – par Lielo Dzīvības Likumu.””[32, 93-95]

Katrs cilvēks – liels vai mazs – ir noteiktas valsts pilsonis.

Liela nozīme personības veidošanā ir **pilsoniskajai audzināšanai**, kas jauno paaudzi ievirza valsts politiskajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē. „Tās galvenie uzdevumi ir ieaudzināt mīlestību pret savu tēvzemi un tautu, tās valodu un kultūras mantojumu, kā arī cieņu pret savu un līdzpilsoņu tiesībām un pienākumiem, pret viņu darbu un radītajām vērtībām.” [41, 218]

No pagātnes mantojuma vispirms jāmin bagātā folklorā – tautasdziesmas, pasakas, mīklas, sakāmvārdi un parunas. Folklorā atklājas plašs, dziļš un emocionāli izjūsts, labestīgs dabas, cilvēku darba un sadzīves skatījums.[41, 226]

Lasot pasakas par cīņām pret ienaidniekiem un svešzemju iebrucējiem, veidojam bērnos patriotismu, mācām mīlēt un cienīt savu zemi. „Katrai tautai mēdz būt savi varoņi stiprinieki, uz kuriem tā atbalstās savās cīņās ne tikai pirmslaikos. Viņu starpā minami: grieķu Herakls, kas nogalina lauvu, čūsku, savalda krētiešu vērsi; ...igauņu Kalevipoegs, kas iztīra zemi no plēsīgiem zvēriem, cīnās ar milzi, velna dēliem, nes pilsētas būvei pa pleciem dēļus no Peipusa ezera. Stiprinieku pasakas pieder pie visvecākajām. Tās norāda uz tiem laikiem, kad, cīnoties par savu pastāvēšanu pret dabas spēkiem, pret nikniem zvēriem, pret laupītājiem un ienaidniekiem, pazina fizisko spēku par izšķirošo.”[40, 112-113]

„Darbs ir katra pilnvērtīga cilvēka un visas sabiedrības dzīves neatņemama sastāvdaļa. Tāpēc arī **darbaudzināšana** ir cieši saistīta ar visiem pārējiem audzināšanas uzdevumiem un personības struktūras elementiem.”[41, 229]

„Jaunatnes psiholoģiskā sagatavošana darbam folklorā raksturota kā darba tikuma ieaudzināšana. Darba tikumam ir visai sarežģīta psiholoģiskā struktūra. Tajā iekļaujas darba vērtības izpratne, tieksme strādāt un prieks par padarīto, kā arī gribasspēks un izturība, pacietība un neatlaidība grūtību pārvarēšanā.”[41, 230]

Bērnu psiholoģiskā gatavošanās darbam sākas jau agrā bērnībā ar rotaļu. Rotaļās bērni atdarina dažādus pieaugušo darbus.

Himnu darbam un pieminēkli visdārgākajam cilvēkam – savam tēvam - A. Brigadere ir uzcēlusi savā triloģijā „Dievs, Daba, Darbs”.

Par darbu kā dzīves pamatu un čakliem darba darītājiem lasām visu tautu pasakās. Visu iemīļotie pasaku varoņi - Pelnrušķīte, Sniegbaltīte, Maija - čakli darba rūķi, kas ar savu piemēru māca bērnus mīlēt darbu. Pretstatā tiek rādīta slinkā mātes meita, kura ar savu uzvedību un slinkumu izpelnās lasītāju kritiku un nosodījumu.

Sadzīves pasakas par zemnieku, kalpu un bārenīti stāsta, ka visi strādā. Kalps strādā uz lauka, rūķīši – kalnos, bārenīte – mājās. Lasot pasakas un vērojot ģimenes locekļu ikdienu, bērni saprot, ka ikdiena ir darbs. Tā ir bijis senos laikos, tā ir šodien. Nozīmīgi ir ļaut bērniem izjust saprast, ka labi padarīts darbs sniedz prieku un gandarījumu.

Ar darbaudzināšanu un pilsonisko audzināšanu saistīta ir **ekonomiskā audzināšana**. Nozīmīgākie tās uzdevumi ir "ieaudzināt taupību, cieņu pret vērtībām kā cilvēka darba rezultātu, materiālo un garīgo vērtību samēra izpratni, neiecietību pret alkātību." [41, 237]

Mācīt bērnus samērot savas vēlmes un citu ģimenes locekļu vajadzības, uzturēt kārtībā savu apģērbu un rotaļlietas.

Mācīt atšķirt taupību no skopuma palīdz A. Brigadere, kad pasaku lugā lasītāji un Sprīdītis iepazīstas ar Skopuli.

Sadzīves pasakās bieži stāstīts par bagātu saimnieku un nabaga zemnieku, kur lasītājam iespējams salīdzināt garīgās vērtības un materiālās.

„**Ekoloģiskā audzināšana** ir jaunās paaudzes pozīcijas veidošana pret apkārtējo dabas vidi. Tās uzdevums – saglabāt visas zemeslodes dabas vidi visām turpmākajām cilvēces paaudzēm”. [41, 242]

Ekoloģiskajai audzināšanai ir pakļauti šādi galvenie uzdevumi:

- 1) nodrošināt skolēniem pietiekami plašas un dziļas zināšanas par dabas sistēmām un sabiedrības vietu tajās;
- 2) nodrošināt zināšanas par organisko vielu apriti dabā;
- 3) iepazīstināt ar izplatītākajiem dabas piesārņošanas veidiem un to novēršanas iespējām;
- 4) radināt bērnus un pusaudžus nepiegružot apkārtni, saudzējot dzīvo dabu un atturēt arī savus vienaudžus no jebkādas kaitnieciskas darbības dabā.[41, 242]

Mēs - cilvēki esam ļoti atkarīgi no dabas, bet neprotam to novērtēt. Cilvēks bieži neapzinās, ka nodara dabai pāri.

Daba suģestē ar emocionālo pievilcību un estētisko dažādību. Īpašu spēku iegūst dabas daile, kur līdzās skaistajam rodam cildeno, cilvēka kopto, saudzēto un loloto.

Skaistā ainava, kas pavērās no Braku kalna, deva Rūdolfam Blaumanim iedvesmu uzrakstīt „Tālavas taurētāju”.

Brīnumainās gadalaiku pārvērtības rosinājušas daudzus māksliniekus iemūžināt dabas krāšņumu savos mākslas darbos. Vilhelma Purviša gadalaiku cikls ir apliecinājums dabas dailei un reizē aicinājums to saudzēt.

Katram cilvēkam nozīmīgus jautājumus risina Viks bērniem tik iemīļotajā grāmatā „Sarežģītais zvirbulēns”.

Dabas aizsardzības tēma plašāk risināta Vika pasakā „Zemūdens Bara lielā diena” „Būt atbildīgam par pasauli – tā ir viena no Lielā Dzīvības Likuma prasībām [32, 96].

Daudz ierosmju emocionālām sarunām par ekoloģiju sniedz I. Ziedoņa „Krāsainās pasakas”. Neviens cilvēks nespēj vienaldzīgi lasīt un klausīties I. Ziedoņa „Sarkano pasaku”.

Lasot I. Ziedoņa un Vika pasakas, bērni mācās saprast katra atbildību, par dabu kā vienotu veselumu un cilvēku kā dabas daļu.

Liela nozīme attiecību veidošanā ir prasmei sadzīvot, saprasties. Šī prasme cilvēkam nepieciešama visu mūžu, jo cilvēks dzīvo cilvēku vidū. Tādēļ personības attīstībā liela nozīme ir tikumiskai audzināšanai.

„Tikumiskā jeb morālā audzināšana ir jaunās paaudzes ievirze sabiedrisko attiecību sistēmā atbilstoši tās prasībām. Individuālā skatījumā tā ir personības ārējās harmonijas veidošana ar sociālo vidi. Šīs sabiedriskās prasības raksturo divi savstarpējā pretstatā saistīti principi – „Izturies pret citiem tā, kā tu vēlies, lai tie izturētos pret tevi” un „Nedari otram to, ko negribi, ka tev dara”. [41, 249]

J. Students uzskata, ka „Ētikas vērtību integrācija audzināšanas teorijā un audzināšanas mākslā veido pamatus personības tikumisko īpašību audzināšanai. Centrā izvirzītas tādas īpašības kā pienākuma apziņa un tās veidošanās, atbildība un brīvība, bijība, pazemība un cieņa, sava tuvākā mīlestība un atsaucība, palīdzība un līdzjūtība, līdzcietība un pašaižiedzība, taisnīgums un patiesīgums.” [34, 35]

„Iepazīstinot skolēnus ar morāles jautājumiem, bērni sastopas ar ētikas pamatjēdzieniem: labais un ļaunais, taisnīgais un netaisnīgais, godīgais un negodīgais, patiesais un nepatiesais, cildenais un zemiskais.”[41, 251]

„Morāles prasību centrā izvirzās tikumiskā attieksme pret cilvēku, ģimeni un sabiedrību kopumā, kā arī apkārtējās dabas un kultūrvides objektiem, bez kuriem cilvēka dzīve nebūtu iespējama.” [41, 253]

„Spēku tikumiskai rīcībai dod arī attīstītas morālās jūtas jeb sirdsapziņa.” [41, 257]

Tikumu mūsu bērniem māca Pelnrušķīte, Maija, mūsdienu pasaku varoņi – Harijs Poters, Hermione, un citi iemīļoti pasaku varoņi.

„Literatūra kā vārda māksla” runā uz iekšējo cilvēku, uz viņa sirdi. ” Literatūra atspirdzina nevien sirdi, bet apgaismo arī prātu, veido dvēseles daiļumu”. [34, 23]

Sabiedrībā arvien aktuāls ir jautājums par jauniešu uzvedību. Mūsdienās masu saziņas līdzekļos tiek spriests par visatļautību jauniešu uzvedībā. Ar to sastopas visi sabiedrības locekļi gan sabiedriskajos transporta līdzekļos, gan ikdienā, gan svētkos.

Kaut arī bērnu un jauniešu vecāki aizbildinās ar to, ka daudz strādā, tas nenonem viņu atbildību. Vai tad iepriekšējās paaudzes nestrādāja? Strādāja, tikai atrada laiku bērniem, arī pasaku lasīšanai.

Kā liecina sarunas ar skolēniem un bērniem, tad pasakas tiek lasītas tikai retajam. Skolēniem uzsākot skolas gaitas, šis process izbeidzas pavisam. Vecāki uzskata, ka tādā veidā bērns sāks ātrāk lasīt.

Skolā, kur ikdienā skolēni mācās un pavada nozīmīgu dienas daļu, šo problēmu izjūt visskaudrāk. Tādēļ šobrīd ir ļoti aktuāls jautājums par disciplīnu.

„Skola bez disciplīnas ir kā dzirnavas bez ūdens,” tā kādreiz rakstīja zinātniskā pedagoģijas pamatlicējs, 17. gadsimta čehu pedagogs J. A. Komenskis. Viņa atziņas pareizību apliecinājusi visu turpmāko gadu pieredze. Disciplīna skolā nepieciešama ne vien tāpēc, lai nodrošinātu sekmīgu mācību gaitu, bet arī lai izaudzīnātu disciplinētu jauno paaudzi, kas spētu harmoniski iekļauties sabiedrības daudzveidīgajā darbībā un cilvēku savstarpējo attiecību sistēmā.” [41, 259]

Bērna rakstura un līdz ar to arī disciplinētības veidošanās sākas jau zīdaiņa vecumā. Radinot zīdaini pie noteikta diennakts ritma un noteiktiem barošanas laikiem, ne vien atvieglojam jaunās mātes dzīvi, bet arī sākam bērnu audzināt.

„Ukraiņu pedagogs A. Makarenko, raksturodams audzēkņu kolektīvu, konstatē šādas fāzes:

- 1) prasības izvirza pedagoģiskā vadība;
- 2) tās pieņem un izvirza saviem biedriem audzēkņu kolektīvs;
- 3) prasības ievēro un izvirza cits citam visi audzēkņi;
- 4) prasības konsekventi izvirza katrs sev. Šī fāze tad arī raksturo saliedētu kolektīvu.”[41, 259]

Skolēniem jāsaprot, ka strādājot jebkurā kolektīvā nepieciešama ir prasme ievērot noteikumus un norādījumus.

Nekas jauns tas nav. Pat mazs bērns zina, ka katrai rotaļai ir savi noteikumi, un, ja grib kopā spēlēties, tos cenšas ievērot un izpildīt. Arī pasaku varoņiem bieži nākas sastapties ar grūtībām, un, lai tās pārvarētu, pildīt dažādus norādījumus.

Senču gudrība māca: Spēks uzvar spēku – skaistums uzvar visus.

Balstoties mākslas pedagoģijas teorētiķu darbos (O.Lībmanis, B.Bauhs u.c.) J. A. Students atzīst, ka māksla, tiekdams pēc estētiskā ideāla, spēj visdziļāk aizkustināt visu dvēseli, saviļņojot jūtas, veidojot visu iekšējo cilvēku.[34, 41]

Estētiskās audzināšanas mērķis ir ievirzīt jauno paaudzi skaistuma uztverē, izjūtā un izpratnē (skaistuma pasaulē). Tās teorētisko pamatu veido filozofijas nozare estētika – zinātne par skaisto īstenībā un mākslā. Estētikas kategorijas, tāpat kā ētikas pamatjēdzieni, ir saistīti pretstatu vienotībā: skaistais un neglītais, komiskais un traģiskais, cildenais un komiskais. Arī pēc satura estētikas kategorijas ir tuvas ētikajām. Labie darbi parasti liekas arī skaisti, bet ļaunie – neglīti, pretīgi. Traģiska situācija izraisa bēdas un līdzcietību, bet komiska – uzjautrina un iepriecina.

V. Zelmenis uzskata, ka „estētiskajām vērtībām ir arī sava patstāvīga nozīme cilvēka dzīvē. Tās bagātina katru garīgo kultūru, palīdz pārvarēt bēdas un grūtības, vairo dzīvesprieku un atjauno spēkus darbam. [41, 263]

Estētiskās audzināšanas pamatuzdevumi ir divi:

- 1) iepazīstināt skolēnus ar galvenajiem dailes avotiem īstenībā un mākslā;
- 2) izkopt personības estētisko kultūru. [41, 264]

Bagātākais skaistuma avots cilvēka dzīvē ir daba. Tā valdzina cilvēku visos gadalaikos. Pavasarī cilvēks priecājas par pirmo izplaukušo ziedu, ziedošajiem augļu kokiem, vasarā par ziedu bagātību, rudenī par lapu zeltu, ziemā par balto mirdzumu un kluso mieru. Katrs gadalaiks dāsni sniedz cilvēkam savu skaistumu. Cilvēkam jānācās to ieraudzīt un palīdzēt saskatīt bērniem.

J. Students uzskata, ka skaistumam piemīt liels spēks, tādēļ tas izmantojams estētiskajā audzināšanā: „Audzināšana ar skaisto līdz ar labo, patieso un svēto palīdz cilvēkam pacelties cilvēciskajā pasaulē. Māksla, tiekdams pēc estētiska ideāla, spēj visdziļāk aizkustināt visu dvēseli, saviļņot jūtas, veidot visu iekšējo cilvēku”. [34, 39,41]

Skaistumu kā harmoniskas dzīves neatņemamu sastāvdaļu apliecina A. Sakse „Pasakās par ziediem”, I. Ziedonis „Krāsainajās pasakās”, S. Kaldupe krājumā „Vidzemes ceļinieks” un citi.

Cilvēka tieksmi pēc ideāla un skaistuma apliecina I. Ziedonis pasakā „Zilā.” Skaistums iepriecina acis un aizkustina dvēseli.

Pēc autore domām, meitenēm tik ļoti patīk pasakas par princesēm tāpēc, ka princesītes ir tik skaistas, mīļas un jaukas. Pēc pasaku veidošanas tradīcijām princeses sastopas ar briesmām un viņām ir jāiztur pārbaudījumi, tādēļ meiteņu līdzjūtība un mīlestība nodrošināta. Skaistākā pasaka par princesi ir brāļu Grimmu „Sniegbaltīte un septiņi rūķīši”.

Viena no lielākajām pasaules vērtībām ir cilvēka veselība un pilnvērtīga fiziskā attīstība. Tā ir visas dzīves pamats. „Veselība ir laime, ko cilvēks nepamana, kamēr viņam tā ir”. [41, 274]

Mūsdienu **fiziskajai audzināšanai** izvirzās divi pamatuzdevumi:

- 1) iepazīstināt skolēnus ar veselības sargāšanas un kopšanas galvenajiem nosacījumiem (higiēniskā audzināšana) un
- 2) nodrošināt jaunatnes vispusīgu fizisko attīstību (sportiskā audzināšana). [41, 274]

Liela nozīme jaunās paaudzes audzināšanā ir veselīgam dzīvesveidam, pareizam dienas režīmam. Lai bērns būtu vesels viņam nepieciešama pilnvērtīgs ēdiens, svaigs gaiss, daudzveidīgas kustības, pietiekami gara nakts atpūta.

Uz gara spēku kā nozīmīgāko norāda J. Students: „Harmoniskais cilvēks ir vienīgi tas, kas ar sava gara spēku noteic ķermeni. Vairāk vērtīgu darbu dzīvē veic nevis fiziski stiprie, bet izturīgie”. [34, 266]

Lasot pasakas, bērni sastop stiprus un izturīgus varoņus, kas mazajiem ir paraugs, no kā mācīties, kam līdzināties. Spēks un izturība vajadzīga gan Sprīdītim, gan Maijai, gan mazajam ganiņam. Zēnus saista pasakas par stipriniekiem un milžiem, kas kokus varēja ar visam saknēm izraut. Tādēļ zēnu iemīļotas ir brīnumzemes pasakas par Honzu un stiprinieku Ageranu.

Pasakās galvenie varoņi ir drosmīgi un stipri. Pasaku galvenie varoņi ir veseli un izturīgi dzīves grūtībās. Lasot pasakas, mazie lasītāji mācās pārvarēt grūtības.

Lai bērns izaugtu par drošu laimīgu cilvēku, viņam nepieciešama ģimene. V. Zelmenis uzskata, ka bērnam „ģimene nepieciešama kā eksistences un attīstības mikrovide”. [41, 280]

Mazais bērns ir tik zinātkārs un jautājumu pilns, viņš vienmēr gatavs skriet līdzī visiem vējiem, visu redzēt, sajūst, uzzināt. Bet īsti drošs viņš jūtas tikai tad, ja, kā J. Mackova atzīst, viena roka „stipri pieķērusies mātes brunčiem”. [17,]

Veicot aptauju par vērtībām, puse skolēnu tieši ģimeni nosauca pašu pirmo, tādējādi parādot tās nozīmību savā dzīvē.

„Jaunatnes **ievirzei ģimenes** dzīvē ir pakļauti šādi pedagoģiskie uzdevumi:

- 1) mācību procesā skolēni iepazīstināmi ar vairošanās norisēm dzīvajā dabā;
- 2) pusaudžiem un jauniešiem pakāpeniski jānoskaidro pretējo dzimumu kopdzīves bioloģiskās, sociālās un psiholoģiskās likumsakarības;
- 3) jaunatne jāiepazīstina ar seksuālās higiēnas pamatprasībām;
- 4) jāieaudzina atbildība par ģimenes noturīgumu un vecāku uzdevumu izpildi.” [41, 281]

Pirmo dzīves pieredzi bērns gūst ģimenē. Tieši vecāki un vecvecāki ir pirmie bērna skolotāji, kas mazo cilvēku ievada pasaules gudrībās. Šo vecumu var raksturot ar nebeidzamiem „kāpēc”. Šajā vecumā bērns mācās, atdarinot apkārtējos un nemitīgi darbojoties, iepazīstot savas sajūtas un lietu dabu.

Audzinašana ir mijiedarbībā ar cilvēka augšanu. Savukārt augšana un attīstība ir savstarpēji saistītas. Arī fiziskā un psihiskā attīstība noris vienoti. Cilvēks ir veselums, tā augšanu un attīstību sekmē vai bremsē audzinašana.

Darba autore uzskata, ka tieši pasaku lasīšana paver visplašākās iespējas nodot bērniem paaudzēs krātās zināšanas, pieredzi un gudrību, uzvedības un sadzīvošanas prasmi, veido izpratni par katram cilvēkam nozīmīgām jomām - savu dzimto zemi, pienākumu, darbu.

Literatūra, būdama zināšanu piramīdas apguves pamats, sniedz zināšanas par pasauli un cilvēkiem.

Lasot pasakas, bērni uzzina daudz jauna, pārvietojas gan laikā, gan telpā. Pasakas aizved bērnu brīnišķīgos ceļojumos uz daudzām pasaules valstīm, kur mazais lasītājs iepazīst senas tradīcijas, interesantus notikumus, dižus cilvēkus, spēcīgus raksturus. Pasakās lasām par cilvēkiem un sadzīvi senos laikos, dabu un dzīvniekiem.

P. Šmits atzīst, ka pasakām vienmēr bijis savs idejisks uzdevums, ka tās bijušas noteiktu uzskatu vai pamācību paudējas, ētisko un morālo pretstatu tēlotājas, kur galvenais pasaku skaistums ir dažādu dzīves sarežģījumu brīnišķīgs atrisinājums”. [35, 5]

Viens no svarīgākajiem bērnu literatūras uzdevumiem ir **jūtu audzināšana**, emocionālās inteliģences veidošana. Dz. Meikšāne uzskata, „ka jūtas veidojas, atkārtojoties un nostiprinoties noteiktiem emocionāliem pārdzīvojumiem...jūtu audzināšana notiek, organizējot bērna emocionālo pieredzi, radot situācijas, kurās izraisās emocionāls pārdzīvojums”. [18, 51]

Profesors P. Jākobsons, runājot par, jaunāko skolas vecumu, vairākkārt akcentējis domu, „ ka emocionālā iedarbība jaunākajā skolas vecumā ir efektīvāka par jebkuru citu, viņš to nosauc par sviru, kas darbojas nekļūdīgi.” [18, 51]

Apstiprinot mākslas darbu lielo nozīmi emocionālo pārdzīvojumu izraisīšanā, Dz. Meikšāne raksta: „ Mākslas tēli spēcīgi ietekmē emocionālo sfēru un reizē ar to aktivizē domāšanu, iztēli. Daiļdarbu ietekmi nosaka vēl viens apstāklis. Bērns vēl nevar uz sevi palūkoties no malas, no citu cilvēku viedokļa. Viņa kopējā pasaules izjūta piepilda viņu visu. Toties citu rīcības vērtēšana padodas nesalīdzināmi labāk, bērns pat identificē sevi ar pozitīvo varoni, visu ar viņu notiekošo pārdzīvo tā, it kā tas būtu ar viņu pašu”. [18, 51]

Bērni izdzīvo pasakās to, ko liedz reālā dzīve. Pasakas modina bērnos līdzpārdzīvojumu, līdzjūtību, vēlēšanos iesaistīties notikumu gaitā un palīdzēt grūtībās nonākušajam pasaku varonim. „Notiek empātijas veidošana – subjekta spēja emocionāli atsaukties uz citu dvēseles stāvokli,” atzīst I. Freiberga. „Empātija ietver sevī dažādus stāvokļus: līdzpārdzīvojumu, līdzjūtību, sadarbību.” Lasot grāmatas, apmierinot savas intereses, pārdzīvojot, sadarbojoties, meklējot problēmas atrisinājuma ceļus, skolēns apgūst vispārcilvēciskās vērtības, jo „tas, kas izgājis caur paša pārdzīvojumu, kļūst par patiesu atziņu un nevis iemācītu prātulu ”, norāda I. Freiberga. [9, 23]

Dz. Meikšāne [18, 52] uzskata, ka „ ar spilgtu tēlu palīdzību jaunāko klašu skolēns spēj nonākt pie pastarpinātas un vispārinātas atziņas, ka sliktas rīcības motīvs mēdz būt pašlabums, egoisms, mantrausība, kamēr pozitīvā varoņa rīcību nosaka rūpes par citiem. Līdz ar izpratni par to, ka cilvēka rīcības vērtība atkarīga no viņa darbības mērķa, tās sabiedriskā nozīmīguma,

veidojas cieņa, apbrīna, sajūsma par šādu rīcību kā sociāli nozīmīgs pārdzīvojums. Intelektuālā un emocionālā procesa saplūšana ir vislabvēlīgākais nosacījums, lai veidotos paša skolēna iekšējā attieksme, viņa personības virzība. Ne velti mākslu sauc par jūtu skolu.”[18, 52]

Ievērojamais psihologs L. Vigotskis norāda, ka fantāzijā radīts tēls atgriezeniski ietekmē jūtas un, „ja arī šis tēls pats neatbilst īstenībai, tomēr tā izraisītās jūtas ir īstas, tās pārdzīvo, tās pārņem cilvēku reāli.”[18, 154].

”Pasaka ir bērnu uztverei piemērota lasāmviela. Realitātes un fantāzijas savijums, kas raksturīgs pasakām, paver rakstniekam neierobežotas iespējas visdažādāko tēlu un visfantastiskāko sakarību radīšanai. Jebkurš dzīves materiāls spēj iegūt brīnumainas īpašības, un otrādi – brīnumainais iekļaujas reālā vidē un laikā. Fantāzija ļauj pacelties pāri nepievilcīgajai, skarbahajai, reālajai dzīvei, izjust skaistuma, lieluma elpu. Cilvēks, kas kaut īsu brīdi bijis” laimes zemē”, it kā atjaunojas, atspīgst,”[32, 59] norāda I. Stikāne

Pasakas daudzveidīgo ietekmi uz bērna personības attīstību raksturo D. Penaks: „Galū galā mēs iemācījām viņam visu par grāmatu laikā, kad viņš vēl neprata lasīt. Mēs atklājām viņam fantāzijas nebeidzamās iespējas, ierādījām vertikālā ceļojuma priekus, mēs viņu apveltījām ar spēju būt vairākās vietās vienlaikus, atbrīvojām no Hronosa, iegremdējām lasītāja brīnumaini apdzīvotajā vientulībā. Pasakās, ko viņam lasījām, čumēja un mudžēja brāļi, māsas, vecāki, dubultideāli, sargeņģeļu eskadriļas, aizbildniecisku draugu pulki, kas kļiedēja viņa skumjas un, cīnoties paši ar saviem cilvēkēdājiem, atrada patvērumu viņa nemierīgās sirds pukstos. Viņš bija kļuvis par eņģeli – lasītāju. Bez viņa viņu pasaule neeksistēja. Bez viņiem viņš palika ieslēgts savās biežajās sienās. Tā viņš atklāja lasīšanas paradoksālo likumu, kā būtība ir atraut mūs no pasaules, lai mēs atrastu tās jēgu. No šiem ceļojumiem viņš atgriezās mēms.” [22, 19]

K. Skujenieks pasaku salīdzina ar katram kaut ko ļoti mīļu un dārgu – ar vecmāmiņas seju: „ceļojusi gan laikā, gan telpā un ieguvusi jaunus sīkumus, sensenā pasaka nepazūd. Tā ir dzīva un mīļa, sengaidīta tāpat kā vecmāmiņas seja un balss. Ikvienā cilvēkā dzīvo kaut kas no bērna, kaut kas dabisks un saudzējams. Pasakai ir tā dzīvā ūdens burvība, ar kuru cilvēks ir drošāks, mierīgāks, cilvēciskāks.” [30, 8]

Darba autore pievienojas Austrijas zinātnisko pētījumu centra „Ģimene un bērnība” psiholoģei M. Hazanai, kas par pasaku lielo nozīmi bērna personības veidošanā un audzināšanā raksta, „lai bērns būtu laimīgs, bērnam dzīve jāsāk ar pasakām. Tad viņš pieņems šo pasauli un pasaule pieņems viņu.”[5, 90-95]

2. Vērtības Signes Kvaskovas pasaku grāmatās.

Bērnu literatūrā vienmēr ir aktuāls jautājums par vērtībām. Tieši grāmatas ir tās, kas palīdz ievadīt mazo lasītāju vērtību pasaulē. Pasakas ir bērna pasaules apguves sākums un pamats, uz kura veidosies cilvēka personība.

Vērtības palīdz bērnam veidoties par humānu, radošu un harmonisku personību, izzināt sevi un pasauli.

Par literatūras mācīšanu skolā M. Zālīte zīmīgi saka: „Mācīt literatūru – priekšmetu, kurā koncentrējas cilvēces cēlākās jūtas un cildenākie centieni, nozīmē mācīt Cilvēcību, Godu, Pašcieņu, Pienākumu, Sirdsapziņu, Patriotismu. Mācīt literatūru nozīmē modināt labo. Tas nozīmē mācīt dzīvi. Tas nozīmē veidot dvēseli”.[39, .86, 83]

S. Kvaskovas pasaku varoņi aicina mazos lasītājus ceļojumos - izzināt apkārtējo pasauli, sastapt jaunus draugus, izprast sevi un citus, mācīties sadzīvot. Lai ceļojums būtu interesantāks un saistošāks, ceļojumos bērnus pavada gan Monika, gan Susurs, gan Spīgana un protams viņu draugi. Iepazīstot pasauli kopsakarībās, iegūstot jaunus draugus, pārvarot šķēršļus un grūtības, Signes Kvaskovas grāmatu varoņi māca bērniem pasaules pieredzi un gudrību – izprast ikkatra dzīvē nozīmīgas vērtības – draudzību, atbildību, pienākumu, skaistumu, ģimenes lomu, dabas vienotību.

2.1. Signes Kvaskovas devums latviešu bērnu literatūrā.

Signe Kvaskova sarakstījusi četras pasaku grāmatas bērniem.

2002. gadā iznāca „Monika un Mežs”, bet pēc gada „Monika un dimantu Ciltstēvs”. Grāmatu galvenā varone ir Monika. Stāsts ir par vasaras brīvlaiku, kad Monika kopā ar saviem draugiem Rutu, Ralfu un Arvilu dodas uz neparasto mežu. Mežā bērnus gaida kāds noslēpums, kuru viņi nolemj atrisināt.

Par pirmo grāmatu S. Kvaskova ieguva konkursa Preses nama grāmata godalgu bērnu literatūrā. Tas ir augsts novērtējums, gan stimulē jaunajai rakstniecei. Savukārt lasītājiem tas ir aicinājums iepazīt jaunās rakstnieces darbus.

2004. gadā iznāca S. Kvaskovas grāmata „Susura gads” un tai ātri sekoja „Susurs, Spīgana un burvestības”. Grāmatas galvenie varoņi ir mazie meža zvēriņi – susurs, bebrs, lēcējpele, vāveres, kurmis, no pasaku tēliem darbojas ragana un troļļi.

Darba autore uzskata, ka S. Kvaskova latviešu bērnu literatūrā turpina E. Birznieka – Upīša, K. Širmaņa, M. Stārastes, Vika aizsāktās tradīcijas.

Visiem labi zināms, ka bērni ļoti mīl dzīvniekus – kaķēnus, suņus, žurciņas, kāmišus, papagaiļšus, zivtiņas. Gandrīz katrā ģimenē ir kāds mājdzīvnieks, un ja nav, tad bērni ilgojas un sapņo, ka kādreiz tomēr būs. Tādēļ grāmatas par dzīvnieciņiem un viņu neparastajiem piedzīvojumiem bērniem ir īpaši mīļas un saistošas.

2.2. Ētiski estētiskās vērtības Signes Kvaskovas pasakās.

Mēs visi vēlamies, lai mūsu bērni izaugtu par labiem un krietniem cilvēkiem, lai viņi būtu laimīgi. Kā to izdarīt? Lasot grāmatas, apgūstot pasaules pieredzi, analizējot lasīto, redzēto, izjusto, bērns veido savu uzskatu un vērtību sistēmu. Skolotājiem un vecākiem šo procesu nepieciešams pārdomāti un smalkjūtīgi vadīt.

„Katrai tautai ir sava garīga laipa, ko viena paaudze pamet labvēlīgi nākamajai. Vērtības, atsevišķi padomi maz atšķiras, lai cik dažādas būtu valodas, vēsture, ieražas, jo visiem mūža dzīvotājiem ir vienas un tās pašas vajadzības – pēc pārtības, pēc drošības un atbalsta, pēc pašizteikšanās un pašcieņas,”[31, 60] saka S. Lasmane.

„Jau no mazotnes cilvēks tiek rosināts mīlēt taisnību, patiesību, skaistumu un svētumu, pēc šīm vērtībām tiekties un tās piepildīt. Reizē ar to ikviens cilvēka solis, viņa rīcība, uzvedība ir jāmēro un jānormē no šo vērtību viedokļa,” uzskata J. Students.[34, 14]

Ir jautājumi, uz kuriem cilvēki meklējuši atbildes visā cilvēces attīstības gaitā.

„Kas ir labais, kas ir ļaunais, kā kļūt labam, kā izskaust ļauno?” [15, 65] Šie jautājumi ir seni kā pati cilvēce un aptver visas dzīves jomas.

Pasakas palīdz bērnam rast atbildes uz būtiskiem jautājumiem – kas ir labi, kas slikti. Kas mūs iepriecina, kas sāpina. Kā atrisināt problēmu. Pamācības skolēni uzklausa nelabprāt, bet klausoties un lasot pasakas, pārdzīvojot līdzīgi pasaku varoņiem veidojas bērnu pārliecība. Bērni saprot, kāpēc tā vajag rīkoties, vai gluži pretēji – nevajag. Pārdomājot, analizējot pasaku varoņu rīcību, bērni mācās saprast notikumu cēloņus un sekas.

Signe Kvaskova iepazīstina lasītājus ar Susuru, kad viņš pārceļas uz jaunu dzīves vietu. Lasītāji uzzina, ka viņš ir viens. Līdzās nav ne mātes, ne tēva, ne brāļu, ne māsu. Susurs sāk patstāvīgu dzīvi. Tas ir nozīmīgs brīdis ikkatra dzīvē, jo pašam par visu jā rūpējas, jāuzņemas atbildība un jā mācās veidot jaunas attiecības.

Signe Kvaskova ievada mazos lasītājus visiem tik nozīmīgajā un tajā pat laikā sarežģītajā savstarpējo attiecību veidošanas mākslā. Autore taktiski un nesteidzīgi risina notikumu pavedienu, ļaujot mazajam lasītājam izsekot ne tikai notikumu gaitai, bet, kas ir daudz nozīmīgāk, ļauj ielūkoties galveno varoņu domu un jūtu pasaulē.

Signe Kvaskova lasītājiem ļauj izsekot, kā Susurs satiek un iedraudzējas ar jauno kaimiņu Bebru. Lasītāji uzzina, cik laipni Bebrs uzrunā jauno kaimiņu, kad uzzina, ka Susurs pārcēlies uz pamesto mājokli. Bērni bieži samulst, ja nokļūst jaunā situācijā, un sabozušies klusē. Patiesībā bērnam vienkārši trūkst pieredzes, kas tādā situācijā būtu jādara, un, baidīdamies kļūdīties, viņš nedara neko. Tādēļ Susura un Bebra attiecību veidošanas modelis ir bērniem labs paraugs – savstarpējo attiecību veidošanas skola, kur Susurs un Bebrs tik ļoti līdzinās diviem klasesbiedriem, kuri dzīvo vienā pagalmā.

Sākumskolas skolēni ir ļoti dzīvespriecīgi un kustīgi, un, ja viņi nedara darbus, tad viņi dara nedarbus. Lasot par Susuru un viņa draugiem, bērniem ir iespēja vērot, kā brīvo laiku pavada jaunie draugi. Viņi sēž pie kamīna, dzer tēju, stāsta par savu agrāko dzīvi, spēlē šahu, slēpo, gatavojas Ziemassvētkiem un, kas ir visnozīmīgākais, visu laiku cenšas viens otram palīdzēt. Bērni, to lasīdami, priecādamies dzīvo līdz dzīvnieceņiem un apgūst prasmi sadzīvot.

Lasot par Ziemassvētku tuvošanos, eglītes meklēšanu un rotāšanu, autore lasītājiem sagādā pārsteigumu – līdz ar eglīti Susurs no meža pārnes arī Krūmupeli. Situācija sarežģīta. No vienas puses – visi Ziemassvētkos grib mājās rotāt eglīti, no otras puses - eglītē dzīvo Krūmupele. Ko lai dara? Problēmsituācija. Signe Kvaskova meistarīgi veido dialogu, kura laikā lasītājam ļauj saprast, cik nelaimīgs par notikušo ir Susurs. Kad eglīte ir izrotāta, Krūmupele ir pārsteigta un priecīga, jo tik skaistu egli savā mūžā nebija redzējusi. Situācija tiek atrisināta. Tomēr autore visus rosina domāt par dabas vienotību un mūsu visu atbildību.

Nopietni Signe Kvaskova aicina padomāt par draudzību, kā nozīmīgu ikkatra vērtību. Susura rakstura būtību autore atklāj, kad Ziemassvētku vakarā Susurs viens dodas uz Spīģanas māju. Uzzinājis, ka viņa dzīvo viena un viņai nav draugu, Susurs dodas pie Spīģanas. Viņam negribas, ka kāds šajos svētkos ir viens un noskumis. Meža iemītnieki par Spīģanu neko konkrēti nezina, bet draudzēties negrib. Iepazīstot Spīģanu, lasītāji atklāj, ka vecā noplukusī večiņa ir draudzīga, atjautīga, izpalīdzīga. Signe Kvaskova aicina bērnus būt vērtīgiem un nopietnāk vērtēt, jo aiz nepievilcīgas ārienes var pukstēt kāda atsaucīga sirds.

Šīs ik katram tik nozīmīgās vērtības mūs aicina pārdomāt S. Kvaskova un viņas radītie pasaku tēli. Lasot, sajūtot, pārdzīvojot, izprotot, pieņemot un noliedzot, aug bērna pieredze un dzīves gudrība.

„Lietas, fakti, parādības, ko cilvēks pārdzīvo, kā sev būtiski nozīmīgas un kas sekmē viņa personības pilnveidošanos, ir pedagoģiskās vērtības,” uzskata A. Špona.[31, 61]

S. Kvaskova turpina Otrīda Preislera ideju par citādo raganiņu, kura nemaz nelīdzinās tradicionālam priekšstatam par raganu kā ļaunu burvi. Spīģana tāpat kā mazā raganiņa rūpējas par saviem draugiem un visiem tiem, kuri nokļuvuši grūtībās. Spīģana ir

visvecākais tēls pasakā, ar lielu dzīves pieredzi. Viņa ir dāsna, dzīvespriecīga, cenšas iepriecināt citus, audzē rozes, prot gatavot dažādas tējas, ir izpalīdzīga, gādīga un ļoti labestīga. Starp rindām tikko samanāmi mīļās, gudrās, labās vecmāmiņas vaibsti, kura cenšas visus saprast un atbalstīt. Nozīmīgi, lai mazais lasītājs, saprastu Spīganas dvēseles bagātību un vēlētos no viņas pamācīties.

Spīgana ar savu paraugu māca Susuru, gluži tāpat kā Zaļā Vārna – Sarežģīto Zvirbulēnu, tādējādi pasaku tēli ievada mazos lasītājus pasaules gudrībās.

Lasot S. Kvaskovas pasakas, nepamet sajūta, ka Susurs ar saviem draugiem dzīvo mums līdzās un ar saviem paradumiem ļoti atgādina cilvēku sabiedrību. Viņi iet ciemos, vāra kafiju, rūpējas viens par otru.

Lasot Signes Kvaskovas pasaku grāmatas, redzam, kā veidojas Susura vērtību sistēma. Autore un viņas radītie pasaku tēli – Spīgana, Susurs, Bebrs, mazais Bļauris - aicina un māca mazos lasītājus veidot aktīvu dzīves pozīciju – palīdzēt, atbalstīt, nepamest nelaimē citus. Mazais Susurs ir apņēmības pilns, viņš viens Ziemassvētku vakarā dodas uz raganas māju, plāno ceļojumu uz jūru un ņem līdzi visus ceļot gribētājus, cep pīrāgus, uzņem viesus. Viņš ir labs draugs.

Susurs mums atgādina tautas pasaku mazos varoņus.

„Viņi visi ir mazie varoņi, cīnītāji, kas atgādina tautas pasaku mazos varoņus ar lielu dūšu(Sprīdīti, Ikstīti, Ezīti) un rosina domāt, kas ir mazs un kas – liels, kas ir spēks un kas vājums, vērtēt ārējo un iekšējo lielumu, spožumu, skaistumu.

Ar šiem mazo varoņu tēliem pievērsta uzmanība vēl vienam aspektam – viņi ir mazi, tāpēc vieni pašiem viņiem grūti aizstāvēt savu pārliecību, viņi ir sargājami, atbalstāmi”, uzskata I. Stikāne.[32 , 110]

S. Kvaskova turpina pasaku meistarību - M. Stārstes, J. Širmaņa, I. Ziedoņa, Vika, Dz. Rinkules-Zemzares - aizsāktās tradīcijas, proti, stāstīt mazajiem lasītājiem par brīnumaino dabas un dzīvnieku pasauli, reizē dodot zināšanas un stāstot par vispārcilvēciskajām vērtībām.

Lasot grāmatas par Susuru un viņa draugiem, pārdomājam pasaules kārtību, savstarpējās attiecības, tradīciju nozīmi. Pasakas par mazajiem meža iemītniekiem ir domātas bērniem, bet, kā jau pasakas, tās ir daudzslāņainas – arī pieaugušie lasītāji var izvērtēt savus uzskatus par sevi un savu vietu pasaulē.

3. Skolotāja gatavošanās darbam klasē.

Visos laikos jaunās paaudzes izglītošanai un audzināšanai ir velīta liela uzmanība. Lasot zinātniskās atziņas par izglītību un mācībām antīkās pasaules filozofu un pedagogu darbos, pārsteidz to mūsdienīgums. Viņu uzskati un atziņas stāv pāri laikam un tādēļ ir aktuālas arī mūsdienu skolā.

Kvintiliāns par skolu, skolotāju un mācībām raksta: „Bērnu prāts jāvīrza turp, kurp tas pats tiecas. Skolotājam jāskatās skolēnu dažādās spējas. Jābūt katram individuālai pieejai. Skolās jānovērs pārslodze. Darbam jāmainās ar atpūtu. Jāveido tādi apstākļi, kuros skolēnam jādarbojas patstāvīgi, radoši. Skolotājam jāmil skolēnu un vienlaicīgi jābūt ar stingrām prasībām. Vāji sagatavotiem skolotājiem nav vietas skolās”. [1, 14]

Sokrats uzskata: „Mācībās monologa vietā jābūt dialogam, stingras disciplīnas vietā – partneru attiecībām. Nekādas atziņas nedot gatavā veidā, bet vadīt viņu izziņas procesu, līdz viņi paši nonāk pie pareizā secinājuma”. [1, 14]

Latvijas izglītības koncepcijā ir rakstīts, ka „ievērojot pedagoģijas un psiholoģijas atziņas un audzēkņu individualitāti, kā arī konkrētos apstākļus, pedagogs izvēlas tādas mācību formas un metodes, kas sekmē personības garīgo izaugsmi, stiprina tās tikumisko stāju, tautisko pārliecību, ieaugšanu nacionālajā kultūrā.” [8, 11]

Dz. Albrehta uzsver: „Izglītības satura izveides galvenā orientācija – personība (skolēns kā topoša personība). Cilvēks kā personība veidojas saskarsmē un mijiedarbībā ar dažādām materiālās un garīgās pasaules jomām (ar dabu, sabiedrību, kultūru u. c.). Ievērojot šo atziņu, personības veidošanās aspektā izglītības saturā iekļaujami šādi bloki:

- o cilvēks un daba;
- o cilvēks un sabiedrība;
- o cilvēks un kultūra;
- o cilvēks un tā fiziskā un psihiskā pilnveide;
- o cilvēks un darbs.” [1, 53]

Mūsu valsts izglītības dokumentos literatūra atzīta par vārda mākslu. „Tāpēc tās apguve skolā saistāma ar kultūras apriti, topošās personības integrēšanos vērtībās, ko pirmām kārtām balsta humānisms, demokrātija, nacionālā pašapziņa, rūpes par savas tautas kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstīšanu, kā arī atvērtība pret citām tautām un kultūrām.” [28, 69]

Lai sadarbība būtu veiksmīga, skolotājam nepieciešams izpētīt vecumposma īpatnības, vērot klases skolēnu uzvedību un savstarpējās attiecības gan mācību stundās, gan ārpusstundu pasākumos, attieksmi pret mācībām, noskaidrot, kuras vērtības ir nozīmīgas skolēniem

konkrētajā vecumā un klases kolektīvā. Pamatojoties uz iegūto informāciju, darba skolotājs var plānot mācību stundas, izraudzīties mērķu sasniegšanai atbilstošu mācību saturu, veidot tematisko plānojumu, izvēlēties piemērotas sadarbības formas un metodes.

Skolotājs un skolēns atrodas patstāvīgā sadarbībā, un katram no viņiem ir savi uzdevumi, taču „līdzdarbošanās kopēja mērķa sasniegšanā pārvēršas ne tikai par sadarbības procesu, tā pāraug kopējā saskaņā, sapratnē, izjūtās, kopējā jaunu attiecību zvaigznājā mūsdienu skolā.”[27]

3.1. 2. klases skolēnu izpēte.

Grūti iedomāties skolu bez skolēniem, viņu balsīm, soļiem, smaidiem un problēmām. „Skolēni veido katras skolas un visas izglītības dzīvo saturu,” raksta V. Zelmenis. „Bez tiem skola liekas tukša un nedzīva un izglītības sistēma tikai izdomāta apstrakcija. Skolas un izglītības sistēmu sabiedrība veido un uztur, rūpēdamās par savas jaunās paaudzes sagatavošanu dzīvei. Tāpēc ir svarīgi, lai jaunatne šo sava mūža posmu, skolas gadus aizvadītu sekmīgi un tiešām tiktu sagatavota pilnvērtīgai dzīvei, prastu patstāvīgi un pareizi izvēlēties turpmāko dzīves ceļu.” [41, 61]

I. Puškarevs par jaunākā skolas vecuma bērnu raksta: „Jaunākajā skolas vecumā pašvērtējums un „Es” tēls kļūst daudz adekvātāks un diferencētāks. Bērni analizē un vērtē sevi būtiskāk; piemēram, 3. klasē: „Man nepietiek gribasspēka” vai „Es cenšos...”, „Man padodas...”. Jau ap septiņu gadu vecumu – skolas gaitu sākumā – bērns sāk apzināties sevi kā sabiedrības locekli”. [24, 70]

Psihologs D. Elkoņins un norāda uz sākumskolas vecuma skolēna sarežģīto un nozīmīgo dzīves periodu, tādēļ ka „pirmajos skolas gados jāmaina sava attiecību sistēma pret īstenību, jo veidojas jaunas attiecības ar pieaugušajiem (skolotājiem) un vienaudžiem (klasesbiedriem)”. [11, 261]

Septiņus gadu vecumā bērns uzsāk skolas gaitas. Uzsākot mācības, mainās viss bērna dzīves veids. Bērna dzīvē ienāk mācības, kas prasa sistemātisku darbu. Skolas bērnam ir savs noteikts dienas režīms. Mācību stunda ar noteiktiem uzdevumiem, prasībām, kustību ierobežojumiem skolēnam ir jauns un sarežģīts darbības veids, kas jāapgūst. Tādēļ sākumskolas skolotāji, mācību stundu laikā iesaista aktivitātes un rotaļu elementus, kas rada iespēju skolēnam piecelties, kustēties, atdarināt dabas parādību un dzīvnieku kustības. Sēdēšanu mācību stundās skolotāji kompensē ar rotaļām un kustībām starpbrīžos.

Šajā vecumā skolēni intensīvi aug. Skolā skolēnu veselības stāvokli vēro skolas medmāsa, kas pārbauda skolēnu redzi, veic profilaktisko potēšanu, sniedz pirmo palīdzību, padomus klases audzinātājam.

Katram vecumposmam ir savas īpatnības, ko nosaka iedzimtība, audzināšana un sociālie apstākļi.

Katrā vecumposmā bērnam raksturīga attiecīga vadošā darbība, kurai ir galvenā nozīme viņa attīstībā.

Jaunas vadošās darbības veidošanās nosaka pāreju uz nākamo vecumposmu.

Nozīmīgu atziņu pauž D. Lieģeniece: „**Audzināšana vislielāko ietekmi atstāj uz tām psihiskajām īpatnībām, kuras bērnam tikko sāk veidoties. Daudz grūtāk ir pārkārtot jau izveidojušās īpašības**”. [16, 13]

Pēc D. Elkoņina periodizācijas sākumskolas skolēnu vadošā darbība ir mācības, kas virzītas uz „ zinātņu pamatu izzināšanu ”[16, 14] , tiek attīstīts bērna intelekts.

Runājot par personības attīstību, 2. klases skolēni atrodas konkrēto operāciju stadijā.

Bērnu izziņas attīstību ir pētījis un aprakstījis Ž. Piažē.

„Operācijas (darbības) ir rīcības veids – manipulācijas ar objektiem vai ar tēliem.

Bērni konkrēto operāciju stadijā spēj risināt klasifikācijas, grupēšanas un sakārtošanas (sarindošanas) problēmas. Viņi vairs nekoncentrē uzmanību uz spilgti uztveramām pazīmēm un spēj domās izsekot problēmām neatkarīgi no to uztveramības dimensijām. Tomēr šīs stadijas ierobežojumi ir tādi, ka bērni vēl pilnībā neaptver, kādi principi te iesaistīti. 7-11 gadus veciem bērniem joprojām ir grūtības ar augstas pakāpes abstraktu domāšanu.”[11, 99]

Liela nozīme sākumskolas skolēnu mācību procesā ir uzskates materiāliem, jo mazu bērnu uztvere ir ļoti konkrēta. „Skolotājam, strādājot ar šīs vecuma grupas bērniem, vajadzētu lietot uzskates līdzekļus un materiālus, kas ilustrē jēdzienus. Pedagoģa likums šajā stadijā – vienmēr virzīties no konkrētā uz abstrakto” , uzsver N. L. Geidžs un D. C. Berliners.[11, 101]

Iļģuciema vidusskolas 2.a klasē mācās 20 skolēni – 10 meitenes un 10 zēni. Skolēnu vidējais vecums ir 8 gadi.

17 skolēni dzīvo ģimenē ar abiem vecākiem, tikai 2 skolēni aug bez tēva. Viens no skolēniem dzīvo nelabvēlīgā ģimenē, kur abi vecāki ir alkoholiķi. 11 ģimenēs bērnu audzināšanā piedalās arī vecvecāki, kuri ar savu lielo dzīves pieredzi un mīlestību ir liels atbalsts strādājošajiem vecākiem.

Liela nozīme klases kolektīva veidošanā ir skolēnu saskarsmes pieredzei ģimenē. Ja bērnam ir brāļi vai māsa, tad bērnam jau ir izveidojušās sadarbības prasmes ar sava vecuma bērniem. Ja skolēns ir vienīgais bērns ģimenē un nav apmeklējis pirmsskolas bērnu iestādi,

tad skolēnam sadarbības prasmes nav izveidotas un nepieciešams laiks, lai bērns iemācītos sadzīvot ar citiem kolektīva locekļiem, ievērojot arī citu intereses.

Lielākā daļa 2. klases skolēnu ir auguši kopā ar brāļi vai māsu. Četri bērni aug daudz bērnu ģimenē. Pieci skolēni ir izauguši bez brāļiem un māsām.

Visgrūtākais bija adaptācijas laiks pirmajā klasē, kad skolēni iepazīna viens otru, mācījās pieņemt cita domas un vēlmes, mācījās sadarboties.

Tika veikta klases kolektīva skolēnu savstarpējo attiecību izpēte – sociometrija. [Skat. pielikumu nr.1] Tās uzdevums bija noskaidrot skolēnu savstarpējās attiecības un nospraust mērķus turpmākajam audzināšanas darbam, un izvēlēties piemērotas metodes klases kolektīva veidošanai un sadarbības prasmju nostiprināšanai.

Pirmajā mācību gadā visgrūtāk bija panākt, lai pirmklasnieki ir pieklājīgi ne tikai pret pedagogiem, bet arī viens pret otru.

2. klases skolēni ir aktīvi, kustīgi, enerģiski. Zinātkāri. Bērnišķīgi. Sirsnīgi. Mīldzīvniekus.

Meitenes ir mazas un trauslas. Viņas dzied korī, dejo skolas deju kolektīvā un apmeklē peldēšanas nodarbības, kā arī spēlē klavieres, dzied kultūras nama ansambli un dejo pilsētas deju kolektīvos, spēlē basketbolu.

Zēni ir draiskulīgi, reizēm nesavaldīgi, labprāt spēlē basketbolu un apmeklē sporta sekciju.

Skolēniem grūti nosēdēt solā visu mācību stundu, tādēļ stundās skolēni tiek aicināti attēlot pasaku varoņu kustības, gaitu, dabas parādības, aiziet apspriesties pie drauga, ja nepieciešams. Skolēni demonstrē klasesbiedriem savus zīmējumus.

Skolēni ar prieku piedalās ārpusstundu pasākumos. Visiemīļotākie bērnu vidū ir klases vakari, ekskursijas, sporta dienas.

2.klasē veikta aptauja par vērtībām.

6 skolēni kā galveno vērtību nosauc dzīvi, 3 skolēni par galveno vērtību uzskata ģimeni, 1 skolnieks - labu mammu, 1 skolnieks – lielu ražu, 1 – zemi, māju, dzīvokli, piedzīvojumus, datoru, skolēna apliecību.

Skolēnu vērtību sistēma veidojas no agras bērniības. Ģimenē tiek likts pamats bērna vērtību sistēmai. Augot bērnam, paplašinās viņa pieredze un pilnveidojas attiecības un vērtības.

Nozīmīgu ieguldījumu personības vērtību apgūvē sniedz literatūra. Zinot vecumposma īpatnības un skolēnu vajadzības un intereses, skolotājam ir iespēja izvēlēties piemērotu grāmatu, lai rosinātu skolēnus domāt par katram cilvēkam nozīmīgām parādībām, veidojot 2. klases skolēnu izpratni par vērtībām.

3.2. Mācību procesa un sadarbības plānojums.

J. Rudzītis uzsver: „Literatūra ir mākslas mācību priekšmets, kas pirmām kārtām saskaņojams ar citu mācību priekšmetu saturisko izveidojumu. Mākslas izglītības procesu caurstrāvo ne tik daudz zināšanas un prasmes, cik attieksmju veidošana, vērtīborientējoša sadarbība, spējas radīt ar vārdu. Ir pamats apgalvot, ka literatūras mācībās mākslas izpratni un izjūtu nosaka tāds fenomens kā līdzradīšanas nozīmes palielināšanās.”[28, 84]

Par sākumskolas skolēnu uztveres īpatnībām un pasaules uztveres praktiskumu D. Lieģeniece raksta: „Skolēni, it īpaši jaunākajās klasēs, mācās labāk, ja zināšanu un prasmju apguves pamatā ir viņiem pazīstamais, nozīmīgais un ar ikdienas dzīvi saistītais. Tas izriet no bērna domāšanai un pasaules uztverei raksturīgā pragmatisma – bērna uzmanību saista un interesi izraisa tikai tas, kas ir praktiskai dzīvei derīgs un kas ļauj sevi norobežot no nepatīkamā un bīstamā. Bērna pasaule ir egocentriska tajā nozīmē, ka viņš ir gatavs piepūlēties un aktīvi darboties, lai tikai viņa dzīvei noderīgo. Savukārt tieši aktivitāte un patstāvīga izziņa, nevis pasīva cita sistematizēto un pasniegto atziņu apgūšana ir ceļš uz patiesām zināšanām, zinātkāres, izziņas prieka un prasmju attīstību

No zinātniskā viedokļa praktiskais ir nejaušs, fragmentārs, juceklīgs un tāpēc sarežģīts, bet bērnam ir saprotamāka tieši viņa praktiskās dzīves daudzveidība. Skolotāja uzdevums ir izvēlēties tās skolēna ikdienas dzīves epizodes un apkārtējās pasaules norises, kas ir interesantas skolēnam un vienlaicīgi ļauj nojaust dziļākas likumsakarības arī tad, ja tās tieši netiek definētas”. [8, 29]

Lai raisītu interesi par grāmatām, jāatrod interesanta grāmata, kura uzrunātu jauno lasītāju. Tikai tad viņš ar prieku dosies skolotājam līdzī brīnumainajā grāmatu pasaulē. Tādēļ skolotājam ļoti pārdomāti jāatlasa literārā darba fragmenti. Ja skolotājam izdodas aizskart kādu stīgu bērna dvēselē, tad skolēni paši sameklēs un izlasīs visu grāmatu.

Strādājot ar 2. klases skolēniem pārlicinājos, ka bērni ļoti mīl dzīvniekus, ar prieku stāsta par saviem mazajiem draugiem, lasa bērnu grāmatas un enciklopēdijas par dzīvniekiem. Arī klasē veiktā aptauja apliecināja, ka skolēni labprāt lasa pasakas un grāmatas par dzīvniekiem.

Tādēļ no visām Signes Kvaskovas grāmatām, kas ir piemērota lasāmviela jaunākā un vidējā skolas vecuma bērniem, vērtību aktualizēšanai 2. klases skolēniem tuvākas, vecumam saprotamākas un piemērotākas ir grāmatas „Susura gads” un „Susurs, Spīgana un burvestības”.

Abas grāmatas par Susuru un viņa draugiem ir jaukas un interesantas, tās ievied bērnu brīnumainajā dabas un savstarpējo attiecību pasaulē. Lai palīdzētu skolēniem sajūst grāmatu mūsdienīgumu un ieinteresētu fragmentus, kuri mazajiem lasītājiem veidotu izpratni par savstarpējo attiecību daudzpusību, sarežģītību un nozīmību

Ir izveidots stundu cikls, kurā skolēni tiks iepazīstināti ar Signes Kvaskovas pasaku varoņiem un rosināti vērtīborientētai sadarbībai.

Stundu skaits	Stundas temats	Stundas mērķi	Mācību metodes, darba organizācijas formas un citi metodiskie paņēmieni	Stundas galvenie posmi
1.	Bērnu pasaku autore – S. Kvaskova.	<ol style="list-style-type: none"> Iepazīstināt skolēnus ar S. Kvaskovas personību un daiļradi. Pilnveidot skolēnu prasmi klausīties un izteikt savu viedokli. Iesaistīt skolēnus meklējumdarbībā. 	Skolotājas stāstījums, problēmjuautājumi, frontālas pārrunas, asociācijas, uzskates materiālu izmantošana.	Skolēni tiek rosināti uzminēt, kas varētu būt pēc profesijas vairāku bērnu grāmatu autore, ja viņa pēc izglītības nav rakstniece. Asociāciju veidošana par S. Kvaskovas - ārstes pasaku tematiem. Skolotājas stāstījums par rakstnieces bērniību, mīlestību pret grāmatām, un patiku fantazēt.
2.	Tradīcijas. Vērtības S. Kvaskovas pasakas nodaļā Ziemassvētki	<ol style="list-style-type: none"> Pilnveidot skolēnu lasīšanas prasmi. Rosināt skolēnus izteikt savu emocionālo attieksmi. Mudināt skolēnus domāt par vērtībām nodaļā „Ziemassvētki”. 	Asociācijas „Prāta vētra” Prognozēšana	Stundas sākumā skolēni tiek aicināti uzzīmēt, asociāciju saulīti par Ziemassvētku tradīcijām. Skolēni pa vienam skaļi lasa pasaku.

3.	Ģimenes loma bērna personības attīstībā.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pilnveidot skolēnu lasītprasmi. 2. Rosināt skolēnus izprast ģimenes lomu cilvēka dzīvē. 3. Palīdzēt apzināties ģimeni kā vērtību. 	Diskusija Problēmjautājumi	Noskaidrot, ko bērni izprot ģimenes lomu Ģimene kā vērtība Atbildība. Skolēni pa vienam skaļi lasa pasakas nodaļu „Tjorge”.
4.	Draugu nozīme S. Kvaskovas pasaku grāmatas nodaļā „Jūra”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosināt skolēnus domāt par draugiem un draudzību – atbildību, pienākumu, atbalstu, rūpēm. 2. Mudināt skolēnus paust savu attieksmi. 3. Veicināt skolēnu radošo spēju attīstību. 	Prognozēšana, situāciju analīze, ilustrāciju veidošana.	Stundas sākumā aktivitāte „Ceļojums”. Skolēni tiek rosināti sagatavoties ceļojumam un sakārtot ceļojuma somu. Skolēni pa vienam lasa tekstu. Draugu nozīme ceļojuma grūtību pārvarēšanā. Skolēni veido tabulu.
5.	Gaidām viesus!	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosināt skolēnus domāt par uzvedības kultūru un sabiedrībā pieņemtajām uzvedības normām. 2. Mudināt skolēnus izteikt savas domas. 3. Veicināt skolēnu izpratni par kulturālas uzvedības nepieciešamību. 	Prognozēšana, asociācijas, situāciju analīze, tabulēšana	Stundas sākumā skolēniem aktivitāte - „Prāta vētra” par sajūtām, gaidot ciemiņus. Skolēni lasa pirmo fragmentu un izsaka minējumus, kāpēc Susurs nav priecīgs. Tad skolēni prognozē tālākos notikumus un turpina lasīšanu.
6.	Nozīmīgas vērtības nodaļā „Dakterspīgana”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pilnveidot skolēnu lasītprasmi. 2. Mudināt paust savu emocionālo attieksmi. 	Situāciju analīze, frontālas pārrunas,	Veselība kā vērtība. Rūpes par otru. Skolēni pa vienam skaļi lasa tekstu.

		3. Rosināt skolēnus domāt par vērtībām nodaļā „Dakterspīgana”.		
7.	Problēmas un to risināšana ceļi nodaļā „Kurmis”.	1. Rosināt skolēnus domāt par vērtībām nodaļā „Kurmis”. 2. Pilnveidot skolēnu klausīšanās prasmi. 3. Mudināt skolēnus paust savu emocionālo attieksmi.	Prognozēšana, frontālas pārrunas.	Aktivitāte „Pārsteigums”. Skolēni pa vienam lasa teksta fragmentus un prognozē tālākos notikumus. Piedošana. Sapratne. Veido ilustrāciju.
8.	Dzejosim! Brīvdienas kopā ar Susuru un viņa draugiem.	1. Attīstīt skolēnu radošās spējas. 2. Pilnveidot prasmi uzstāties. 3. Veidot uzmanīga klausītāja iemaņas.	Radošs darbs.	Skolēni atceras aizvadītās brīvdienas, savas priecīgākās atmiņas. Raksta dzejoli. Lasa dzejoli.
9.	Nozīmīgās vērtības nodaļā „Pilsēta”.	1. Pilnveidot skolēnu lasīšanas prasmi. 2. Rosināt skolēnus izteikt savas domas. 3. Palīdzēt apzināties vērtību nozīmi cilvēka dzīvē.	Frontālas pārrunās,	Ētiski estētiskā vienība. Skolēni pa vienam skaļi lasa tekstu.
10.	Rakstīsim pasakas !	1. Attīstīt skolēnu radošās spējas un fantāziju. 2. Pilnveidot skolēnu rakstīšanas prasmi. 3. Sekmēt skolēnu prasmi uzstāties.	Radošs darbs - pasakas sacerēšana	Iesaistīt bērnus radošā darbībā - rakstīt turpinājumu Signes Kvaskovas pasaku grāmatām „Susura gads” un „Susurs, Spīgana un burvestības”.

3.3. Mācību metožu izvēles pamatojums.

Kad skolotājs ir veicis skolēnu izpēti, izvēlēties vecumposmam piemērotu un skolēnu vajadzībām un interesēm piemērotu grāmatu, tiek meklētas arī mācību metodes un mācību paņēmieni.

Darbā ar bērniem nozīmīgi ir ne tikai ko mācīt, bet arī kā mācīt.

Pastāv vairāki mācību metožu klasifikācijas veidi.

Didaktikā un literatūras zinātnē daudzveidīgi ir grupētas mācību metodes un darba paņēmieni.

Mūsdienu mācību procesā tiek izmantotas gan klasiskās, gan interaktīvās mācību metodes un paņēmieni.

Mācību darbā ar skolēniem vērtīborientētai sadarbībai tika izmantotas 2. klases bērnu vecumam piemērotas metodes:

- daiļdarba teksta lasīšana un klausīšanās;
- prognozēšana;
- daudzveidīgie jautājumi;
- asociācijas;
- jaunrades darba rakstīšana;
- turpinājuma rakstīšana;
- situāciju analīze;
- prāta vētra;
- domu karte;
- problēmu risināšana;
- ilustrāciju veidošana.

Izraudzītās metodes dod iespēju skolēnam ne tikai klausīties, bet arī piedalīties līdzradīšanā un paust savas sajūtas, domas un pieredzi.

4. Skolēnu iesaistīšana dialogā ar Signes Kvaskovas pasaku varoņiem.

Viss mācību un audzināšanas darbs virzīts uz skolotāja un skolēna sadarbības veidošanos.

Skolotāja uzdevums ir izveidot tādu mācību vidi, kurā katrs skolēns arī visnedrošākais vēlētos un uzdrošinātos izteikt savas domas un sajūtas. Tādēļ vissvarīgākais darbā ar skolēniem ir skolotāja labvēlība, humors un smaids.

Izcilais pedagogs Š. Amonašvili aicina skolotājus domāt par to, kādus mūs ierauga bērna acis. Sasveicinoties mēs ieskatāmies otra acīs. Bērniem trūkst dzīves pieredzes, bet viņi ir ļoti uzmanīgi mūs vēro, tāpēc skolotāja noskaņojumu novērtē ātri. Skolēniem tas ir nozīmīgs faktors, jo skolotāja noskaņojums ir tas lādiņš, kas uztur enerģiju stundā. Prieks un optimisms, kuru izstaro skolotāja personība, ir liels spēks, kas rosina radošu sadarbību.

Par smaida nozīmi un spēku raksta Š. Amonašvili apcerē „Kur palicis smaids?” Viņš smaidu raksturo kā spēku, kas, nākdams caur sirdi, izstaro iekšējo gaismu un siltumu, kurš pāriet citos cilvēkos. Ar smaidu citiem nosūtām savu attieksmi, domas un jūtas.

„Pozitīvu jūtu izraisīts smaids iedvesmo cilvēku uz labiem darbiem.

Ko paveic Smaida enerģija?

- Uzlabo noskaņojumu gan pašam smaidītājam, gan tam, kam tas tiek veltīts.
- Gan smaidītājā, gan ar smaidu apveltītajā nostiprina pozitīvu ievirzi.
- Dara cēlāku, cildenāku gan smaidītāju, gan ar smaidu apveltīto.
- Pastiprina cilvēku savstarpējo uzticību, veicina garīgās kopības veidošanos un nostiprināšanos.
- Rosina ticības, cerības un mīlestības veidošanos un nostiprināšanos.
- Atvieglo un tuvina cilvēku saskarsmi, uzlabo savstarpējo sapratni.
- Pastiprina garīgās spējas.
- Padara dzīvi skaistu un priecīgu.” [4, 4]

Darba autors pilnībā pievienojas Š. Amonašvili atzinumiem par smaida lielo nozīmi cilvēku savstarpējās attiecībās.

2. klases skolēni tikai mācās iepazīt sevi un pasauli, tādēļ bieži jūtas nedroši, baidīdamies kļūdīties. Skolotājam jāprot skolēnus uzmundrināt un iedrošināt. Ieraugot skolotāja acīs smaidu, skolēns atgūst drosmi, jo skolotāja smaids liecina par izpratni un gatavību palīdzēt.

4.1. S. Kvaskovas personības un daiļrades iepazīšana un sadarbības rosināšana.

1.stunda.

Temats. Bērnu pasaku autore - Signe Kvaskova.

Uzskates līdzekļi:

- ❖ Signes Kvaskovas fotogrāfijas (Pielikums Nr.1),
- ❖ Grāmata „Monika un mežs”,
- ❖ Grāmata „Monika un dimantu Ciltstēvs” ,
- ❖ Grāmata „Susura gads”,
- ❖ Grāmata „Susurs, Spīgana un burvestības.”

Stundas gaita.

Starpbrīdī klasē izliktas Signes Kvaskovas pasaku grāmatas. Skolēni tās aplūko un pārrunā, kur un kad tās redzējuši.

Stundas sākumā skolotāja noskaidro, vai skolēni jau ir pazīstami ar izliktajām grāmatām un kur tās redzējuši. Elza ir lasījusi grāmatu „Monika un mežs”, četri skolēni grāmatas redzējuši grāmatu veikalos.

Skolotāja rāda skolēniem Signes Kvaskovas fotogrāfijas, aicina uzmanīgi tās aplūkot un raksturot grāmatu autori.

Skolēni ir pārsteigti.

Renārs: *četrus grāmatu autore ir tik jauna?*

Rihards : *Viņa ir skaista!*

Horens: *Viņa izskatās laimīga.*

Uz skolotājas jautājumu, kāpēc viņš tā domā, Horens atbild: *Viņai ir laimīgas acis!*

Aicināti paskaidrot savu spriedumu, skolēni saka, ka autore smaida un viņai ir laimīgas acis, tāpēc viņa izskatās laimīga.

Skolotāja ir pārsteigta un iepriecināta par skolēnu vērīgumu.

Kad pirmā iepazīšanās notikusi, seko skolotājas stāstījums par to, ka jaunā autore nemaz nav rakstniece, bet gan ir izmācījusies pavisam citu profesiju.

Skolēniem jāuzmin, kas Signe Kvaskova ir pēc izglītības un profesijas. Darba veikšanai skolēni saņem lapas un raksta savus pieņēmumus par autores profesiju.(Skat. pielikumu nr.3.) Kad skolēni darbu veikuši, viņi lasa savas prognozes.

Māra: Bankas darbiniece, zīmētāja, skolotāja, ārste, zinātniece, leļļu teātra darbiniece peldēšanas skolotāja, skolas direktore.

Austra: Bibliotekāre, ārste, dziedātāja, dejotāja, sportiste, filmu redaktore, skolotāja, direktore, bagātniece, audzinātāja, rakstniece, dzejniece.

Andželika: Māksliniece, policiste, auklīte, tenisa spēlētāja.

Monta: Modele, veikala pārdevēja.

Rihards: Zoodārza darbiniece, dzīvnieku kopēja, dzīvnieku fotogrāfe.

Reinis: Izgudrotāja, pavāre.

Tad skolotāja atklāj, ka Signe Kvaskova ir ārste. Skolēni ir pārsteigti. 8 skolēni ir minējuši ārstes profesiju, kā vienu no iespējām.

Skolotāja stāsta par autores lielo mīlestību uz grāmatām, par viņas iecienīto fantāzijas literatūru.

Tad skolotāja iepazīstina skolēnus ar autores biogrāfiju, atklājot, ka jau skolas gados meitenei paticis stāstīt neparastus atgadījumus un vasaras brīvlaikā rakstīt draudzenei garas vēstules par interesantiem un bieži arī neparastiem notikumiem.

Interesants skolēniem ir fakts, ka grāmata „Monika un mežs” ir saņēmusi lasītāju godalgu.

Stundas noslēgumā skolotāja aicina skolēnus prognozēt, par ko pasakās raksta jaunā autore, kas pēc profesijas ir daktere. Skolēni uzraksta un pēc tam lasa prognozes. (Skat. pielikums nr. 3)

Kārlis: Par slimniekiem, par sajūtām operācijas laikā, par cietušiem cilvēkiem.

Anna: Par to, kas var notikt mežā, kā var ārstēties.

Dace: Par slimībām, potēm.

Rihards: Par zinātni, par bērnu veselību.

Aigars: Par dārgumiem, putniem, dzīvniekiem.

Horens: Par drošību, veselību, laimi, brīnumiem, mīlestību.

Renārs: Par burvestībām, par prieku.

Andželika: Par slimu ezīti un par žirafi, kas nemazgāja zobus.

Raivo: Par indiāņiem un kaķi Brīnumzemē.

Pēc tam skolēni visi kopīgi secina, ka, lai uzzinātu par ko raksta grāmatu autore - daktere, ir jālasa Signes Kvaskovas grāmatas.

Tad skolotāja dod skolēniem apskatīt stendā izliktās Signes Kvaskovas grāmatas.

Skolēni saņem mājas uzdevumu – uz nākamo literatūras lasīšanas stundu sameklēt bibliotēkā vai pie draugiem Signes Kvaskovas pasaku grāmatu „Susura gads” un „Susurs, Spīgana un burvestības”.

2. stunda.

Temats. Ziemassvētki.

Līdz Ziemassvētkiem atlicis mēnesis. Dabā un noskaņojumā jūtamas baltā brīnuma gaidas. Pirmā Advente. Skolotāja izvēlas šo stundu, lai kopā ar bērniem uzsāktu ceļojumu uz Ziemassvētkiem.

Stundas sākumā aicina skolēnus nosaukt savus visiemīļotākos svētkus. Visi skolēni nosauc tieši Ziemassvētkus, pēc tam min Jāņus un Lieldienas.

Skolotāja rosina skolēnus atcerēties savas sajūtas pirms Ziemassvētkiem.

Stundas sākumā skolēni raksta un zīmē, kas viņiem Ziemassvētkos ir viss svarīgākais, bez kā nav iedomājami šie svētki. Skolēni nosauc sev nozīmīgāko un darbus izliek klases priekšā, lai visi var tos apskatīt un izlasīt.

Visnozīmīgākā ir svētku egle, dāvanas, vecāki, slēpes, kamanas, piparkūkas.

Skolotāja aizdedz pirmo svecīti vainagā, un saruna turpinās.

Skolotāja aicina atcerēties, kā mēs gaidām Ziemassvētkus, kādus darbus darām, kurp ejam, ko domājam, kam gatavojam dāvanas.

Kad klasē ir radīta emocionāla noskaņa, skolotāja uzdod problēmjautājumu: Vai visi šajā laikā tiešām ir priecīgi?

Skolēni ir pārsteigti. Tad lēnām ceļas rokas – skolēni ir sapratuši.

Māra: *Nepriecājas tie, kas ir slimi.*

Kārlis: *Tie, kam nav vecāku.*

Uz skolotājas jautājumu, kā iepriecināt bāreņus un slimniekus. Skolēniem jau ir pieredze – pagājušajā gadā viņi skolas pašdarbības kolektīvu sastāvā pirms Ziemassvētkiem brauca uz veco ļaužu pansionātu. Tādēļ skolēni atbild, ka jātaisa dāvanas, jābrauc ciemos - jādejo un jādzied, lai sagādātu citiem prieku.

Tad skolotāja jautā, kā bērni jutās un ko ieguva. Bērni atceras, ka bija interesanti, cilvēki bija priecīgi, skolēni satikās un iepazīnās ar cilvēkiem un iepazīna neredzētas vietas.

Tad skolotāja paņem rokās Signes Kvaskovas grāmatu „Susura gads” un jautā bērniem, kā, viņuprāt, iepazīstas grāmatas galvenie varoņi - Susurs un Spīgana. Skolotāja aicina skolēnus padomāt, kur un kā tas varētu notikt. Skolēni uz lapas raksta savas prognozes. (Skat. pielikums nr.3)

Skolēni prognozē, kā Susurs iepazīstas ar Spīganu.

Monta: *Tas notika Zviedrijā. Susura kungs devās atvaļinājumā. Viņš nolēma, ka viņam vajag gidu. Gids bija Spīgana.*

Māra: *Pirms četrdesmit gadiem vasarā pie ezera tupēja Susurs. Augšā lidoja ragana. Tā nolaidās uz ozola zara. Susurs uzsauca: „Kā tevi sauc?” „Mani sauc Spīgana,” atbildēja ragana.*

Austra: *Viņi abi bija aizbraukuši uz Marsu.*

Renārs: *Kādā vasaras dienā Latvijas mežā notika ugunsgrēks. Visi meža iemītnieki bija spiesti pamest mežu. Ragana, kas dzīvoja mežā, uzbūra lietu. Uguns nodzisa. Bija izglābtas dzīvnieku mītnes. Vismazāk cieta Susura māja. Raganai nebija draugu. Susurs raganai piedāvāja draudzēties.*

Rihards: *Susurs ar Spīganu iepazīnās Amerikas Savienotajās Valstīs.*

Sanita: *Susurs bija muzejā un skatījās mūmijas. Tad muzejā ienāca Spīgana. Viņi satikās pie mūmijas.*

Dace: *Susurs un Spīgana iepazīnās pirms tūkstoš gadiem. Vasarā, kad Susurs aizbrauca uz Austrāliju, Spīgana tur jau dzīvoja.*

Pēc prognožu lasīšanas skolotāja un skolēni lasa teksta fragmentu par to, kā patiesībā Susurs satiekas ar Spīganu nodaļā „Ziemassvētki”.

Skolotāja rosina skolēnus padomāt par Ziemassvētku nozīmi un Susura rīcību.

Skolotāja aicina skolēnus atcerēties, kāpēc viņš vēlā vakara stundā viens brida uz Spīganas māju?

Elza: *Susuram bija žēl, ka Spīgana Ziemassvētku vakarā ir viena un noskumusi.*

Rihards: *Susurs domāja, ka nav labi būt vienam.*

Skolotāja mudina skolēnus padomāt par to, kā Susurs jutās?

Bērni: *Mazliet nobijies un noguris.*

Skolotāja rosina skolēnus izteikt savas domas par to, kā jutās Spīgana pirms Susura atnākšanas?

Bērni: *Spīganai bija skumji, viņa bija bēdīga, jo viņai nebija draugu.*

Skolotāja: *Kā Spīgana jutās, kad atnāca Susurs?*

Bērni: *Spīgana bija pārsteigta! Iepriecināta.*

Skolotāja: *Ko varam no Susura mācīties?*

Bērni izteica savas domas, ka Susurs rīkojas pareizi, ka viņš ir labs, draudzīgs, līdzjūtīgs un arī drosmīgs, ka nav labi, ja kāds ir viens. Par to visiem jāpadomā ne tikai svētkos, bet arī ikdienā.

Skolotāja aicina skolēnus mājās izlasīt visu nodaļu par Ziemassvētkiem.

3. stunda.

Temats. Ģimenes loma bērna personības attīstībā.

Uz tāfeles rakstīts vārds **ģimene**.

Kas ir ģimene?

Monta: Ģimene ir katram visnozīmīgākie cilvēki.

Rihards: Ģimene ir mūsu vecāki un vecvecāki.

Horens: Visiem ir vienāds uzvārds.

Raivo: Mūsu ģimene ir mamma, tētis, es, suns un brālis.

Dace: Ģimene vajadzīga, lai audzinātu bērnus.

Sanita: Mēs ģimenē esam divas – māmiņa un es.

Skolotāja aicina skolēnus atvērt nodaļu „Tjorge”. Skolēni lasa par mazo trollīti, kurš aizgājis no mājām un apmaldījies.

Skolotāja jautā, vai kāds arī kādreiz ir aizgājis un apmaldījies.

Dace stāsta, kā izgājusi no maizes veikala un apmaldījusies.

Uz klasesbiedru jautājumu, kā tad viņa nokļuvusi mājās, Dace atbild, ka zinājusi no galvas mājas adresi. Dace stāsta, ka meklējusi mammu, pēc kāda laika sapratusi, ka ir apmaldījusies. Tad sākusi raudāt. Pie viņas pienāca cilvēki un jautāja, kas noticis? Dace visu izstāstīja, un cilvēki aizveduši viņu mājās. Mājās neviena nebija, un viņa uz trepītēm sēdēja un gaidīja, kad nobēdājušies pārnāca vecāki. Dace atcerējās, ka tovakar visi mājās raudājuši.

Bērni secināja, cik labi, ka viss beidzās labi.

Tad skolēni lasa otro fragmentu, kur Susurs ar Spīganu iet pa mežu un meklē trollīša mājas.

Stundas beigās skolēni secina, cik labi, ka viņi tomēr atrod Tjorges mājas.

Horens: Nekur nav tik labi kā mājās.

Skolotāja aicina izlasīt nodaļu līdz beigām.

Stundas noslēgumā skolēni klausās dziesmu no pasaku filmas „Sprīdītis”, un, tie, kas zina dziesmas vārdus, dzied līdz.

Skolēniem mājās jāsameklē fotogrāfija, kur kopā ir visa ģimene, un jāpastāsta klases biedriem, kad un kur ģimene bija kopā.

4. stunda.

Temats. Draugu nozīme Signes Kvaskovas grāmatas nodaļā „Jūra”.

Skolēni pirms teksta lasīšanas prognozē, par ko būs stāstīts nodaļā, kuras nosaukums ir „Jūra”. Skolēnu prognozes ir pareizas – būs stāstīts par jūru, ceļojumu, piedzīvojumiem.

Skolotāja uzaicina bērnus uzzīmēt mugursomu un uzrakstīt, ko viņi ņemtu līdzī ceļojumā. Skolēni zīmē, raksta un nosauc nepieciešamo lietu sarakstu: karte, lukturis, tālskatis, telts, mobilais telefons, dzēriens, sērkociņi.[Skat. pielikumu nr.3]

Kad visi emocionāli noskaņojušies ceļojumam, skolotāja emocionāli lasa fragmentu. Skolēni ieinteresēti seko Susuram un viņa draugiem.

Skolotāja aicina novērtēt, kas ceļotājiem sagādāja grūtības un kā skolēni tās pārvarēja.

Skolēni: Sniegputenis apgrūtināja virzīšanos uz priekšu. Dziļā grava neļauj ceļotājiem tikt uz jūru. Visa ceļojuma laikā draugi palīdz un rūpējas viens par otru.

Skolēni, strādājot pāros, veido tabulu par Susura un viņa draugu rakstura īpašībām.(Skat. pielikums nr.3)

Skolēni skaļi lasa Susuram piemītošās rakstura īpašības, kuras skolēni saskatījuši šajā un iepriekšējās nodaļās. Skolēni uzmanīgi klausās un papildina klasesbiedrus. Klausoties skolēni papildina tabulu.

Skolēni Susuru raksturo kā drosmīgu, izpalīdzīgu, draudzīgu, apdomīgu,

Spīgana skolēnu skatījumā ir izpalīdzīga, gādīga, draudzīga, asprātīga, gudra.

Skolēni lasīšanas laikā pamato, kur un kad attiecīgā īpašība izpaudusies.

Stundas noslēgumā skolēni saņem mājas uzdevumu – izlasīt ceļojumu līdz galam.

5. stunda.

Temats. Gaidām viesus!

Skolotāja stundu sākumā uzdod skolēniem jautājumus. Vai patīk iet viesos? Vai patīk uzņemt ciemiņus?

Kā jūtamies?

Bērni: Satraukti, priecīgi.

Skolotāja emocionāli lasa pirmās rindkopas nodaļai „Hentels”.

Skolotāja aicina skolēnus padomāt, kādēļ Susurs pēkšņi kļuva bēdīgs, uzzinot, ka atbrauks ciemos tēvocis Hentels.

Skolēni uz lapām raksta savas prognozes. (Skat. pielikumu nr.3)

Raivo: *Susurs kļuva bēdīgs, jo Hentels visu laiku runā un ļoti daudz ēd.*

Anna: *Susurs kļuva bēdīgs, jo viņam mājās diviem nebūs kur gulēt.*

Laura: *Susurs kļuva bēdīgs, tāpēc ka viņam nepatika mamma brālī.*

Dace: *Susurs kļuva bēdīgs, jo viņam aizrāvās elpa no brīnumiem, jo viņš nebija gatavojies.*

Laima: *Susurs bija bēdīgs, jo viņš gribēja pabūt vienatnē.*

Sanita: *Susurs kļuva bēdīgs, jo viņam nav sakārtota māja.*

Renārs: *Susurs bija bēdīgs, jo bija tikšanās ar Spīganu tajā dienā.*

Skolotāja aicina lasīt nodaļu „Hentels”, lai uzzinātu patieso iemeslu, kāpēc Susurs ir tik bēdīgs.

Skolotāja un skolēni pārmaiņus skaļi lasa teksta fragmentu. Skolēni uzzina, ka tēvocim ir nejauks raksturs.

Skolotāja aicina bērnus padomāt, kā varētu Susuram palīdzēt.

Kārlis iesaka uzrakstīt vēstuli un paziņot, ka Susurs dodas ceļojumā.

Renārs iesaka nepieklājīgo tēvoci pārmācīt.

Skolēni lasa nākamo fragmentu.

Skolotāja izdala skolēniem lapas un uzaicina uzrakstīt, kādas īpašības piemīt tēvocim Hentelam.

Skolēni raksta, ka tēvocis ir nejauks, īgns, nepieklājīgs, stingrs, slinks, nikns, dusmīgs, noguris, nepateicīgs, nejauks, kaitinošs.

Skolēni nolasa Hentela īpašības un piestiprina lapiņas pie tāfeles.

Skolotāja rosina bērnus padomāt, vai viņi gribētu uzaicināt Hentelu uz savas dzimšanas dienas svinībām. Neviens to nevēlējas.

Skolotāja aicināja skolēnus paskaidrot, kāpēc viņi negrib ielūgt tēvoci uz viesībām.

Skolēni bija pārliecināti, ka Hentels sabojās svētkus.

Skolēni atzīst, ka patīkami un jauki ir satikties ar cilvēkiem, kuri prot uzvesties.

Mājās skolēniem jāizlasa nodaļa līdz galam.

6. stunda.

Temats. Nozīmīgas vērtības nodaļā „Dakterspīgana”.

Stundas sākumā skolotāja jautā, kādu profesiju pārstāvji rūpējas par cilvēku veselību.

Skolēni: Ārsts, medmāsa, mamma, tētis, vecmāmiņa.

Uz skolotājas jautājumu, kas kādreiz ir slimojis, rokas paceļ visi.

Skolotāja rosina skolēnus atcerēties un nosaukt sajūtas, kuras bija bērniem tai laikā, kad viņi bija saslimuši?

Skolēniem ir pieredze.

Skolēni: Slikti. Jāguļ gultā. Sāp galva. Nav spēka. Jādzēr zāles. Ir slikts noskaņojums.

Skolotāja jautā, vai kādam no skolēniem nācies rūpēties par kādu slimu ģimenes locekli. Skolēni atceras, kā rūpējušies par māmiņu, māsu un mazo brāli, ka tas bijis ļoti grūti, jo slimnieks ir kaprīzs un vienu brīdi grib vienu, bet pēc brīža vairs to negrib.

Skolotāja aicina skolēnus atcerēties, kādas zāles visbiežāk dod mamma?

Skolēni: Pienu ar medu, piparmētru tēju, liepziedu tēju ar medu, asinszāļu tēju, mežrozīšu tēju, pīlādžu tēju, klepus sīrupu, pelašķu tēju, ķērpja tēju, klepus tēju, tabletes.

Skolotāja aicina skolēnus pateikt, kas ir visnepatīkamākais slimšanas laikā.

Arnolds: Grūti ir visu laiku gulēt gultā.

Bērni: Vakarā sāp mugura, no lielās gulēšanas.

Laima: Grūti ir dzert rūgtu tēju.

Sanita: Negaršo karsts piens, bet jādzer.

Rihards: Ļoti negaršo medus, bet mamma liek to pie piena.

Tad skolotāja aicina skolēnus atvērt nodaļu dakterspīgana un uzzināt, kas noticis un kāpēc Spīgana ir kļuvusi par dakterspīganu.

Skolotāja un skolēni pārmaiņus lasa, un uzzina, ka Susurs ir saaukstējies, viņam ir klepus un augsta temperatūra. Skolēni lasa un pārrunā Susura sajūtas. Tiek noskaidrots, kāpēc Susuram ir četras segas, un vēl viņam salst.

Skolēni spriež, ka par Susuru būtu jā rūpējas mammai. Mamma nav. Kas tad rūpēsies par slimo Susuru? Rūpējas viņa draugi – Spīgana un Bebrs, tāpēc, ka draugus nedrīkst pamest nelaimē vienus.

Skolotāja rosina skolēnus padomāt, ko viņi ieteiktu Susuram, lai viņš ātrāk atveseļotos un vairs neslimotu.

Alvis: Nodarboties ar sportu, vairāk kustēties.

Rihards: Vingrināties čiekuru mešanā.

Laura: Aukstā laikā siltāk ģērbties.

Renārs: Rīkot mežā sacensības, lai visi zvēriņi sāktu nodarboties ar sportu un neslimotu. Tie, kas sporto, retāk slimo.

Skolotāja aicina skolēnus mājās izlasīt visu nodaļu.

7. stunda.

Temats. Problēmas un to risināšana nodaļā „Kurmis”.

Stundas sākumā skolotāja jautā skolēniem, ko viņi iedomājas dzirdot vārdu **dārzs**.

Skolēni domā, bet skolotāja zīmē uz tāfeles asociāciju saulīti vārdam dārzs.

Skolēni: Puķes, koki, šūpoles, āboli, dīķis, vardenes, zemenes, bites, lāpsta, kartupeļi, vasara, jāņogas, Jāņi, ugunskurs.

Daudzu skolēnu vecākiem un vecvecākiem ir dārzs, un skolēniem ar to saistītas jaukas vasaras atmiņas.

Skolotāja rosina skolēnus pastāstīt, kādus darbus bērni strādā dārzā.

Skolēni: Sēj, stāda, ravē, kaplē, laista, lasa ogas, novāc dārzeņus.

Skolotāja: Kas dārzā spēj sagādāt prieku?

Skolēni: Gatavas zemenes.(Klase: Jā!) Izplaukušas rozes. Lieli tomāti. Avenes. Laistīšanās ar ūdeni. Rotaļas ar suni.

Skolotāja: Kas var atgadīties dārzā, kas mūs apbēdinātu?

Aigars: Ja kaut ko salauž.

Sanita: Ja izbradā puķes.

Rihards: Ja pazūd ritenis, vai kaut kas cits.

Skolotāja saka, ka arī Susuram dārzā atgadīties kaut kas nesaprotams un viņam vajadzīga palīdzība. Skolēni ir ļoti atsaucīgi un gatavi palīdzēt Susuram. Viņi ātri atrod nodaļu par Kurmi.

Pēc pirmā fragmenta lasīšanas skolēni ātri uzmin problēmu vaininieku. Dārzā būšot saimniekojis kurmis. Skolēni stāsta līdzīgus atgadījumus no savas un tuvinieku pieredzes.

Skolotāja rosina lasīt nākamo fragmentu un noskaidrot, kā tad Susurs viņa draugi rīkojas.

Nobeiguma fragmentu lasa skolotāja. Skolēni ir pārsteigti, kad uzzina, ka vainīgais ir mazs kurmītis, kurš slikti redz, ir apmaldījies un nokļuvis svešā dārzā.

Stundas noslēgumā skolotāja aicina skolēnus izteikt savas domas.

Renārs: Žēl Kurmiša, viņš ir maziņš un apmaldījies.

Andželika: Kurmītis ir viens, pazudis no ģimenes, viņam vajag draugus.

Elza: Kurmītim jādzīvo mežā, dārzā viņš visu izposta.

Austra: Labi, ka Susurs nedusmojās uz Kurmīti par dārza rakšanu, jo Kurmītis to nedarīja tīšām.

Bērni atzīst, ka reizēm ir grūti piedot, jo ir lielas dusmas, tomēr visi piekrita, ka bija priecīgi, ka Susurs piedeva Kurmītim.

8. stunda.

Temats. Dzejosim! Brīvdienās kopā ar Susuru un viņa draugiem.

Skolotāja rosina bērnus atcerēties savus jaukākos piedzīvojumus brīvdienās. Skolēni uz mirkli iegrimst domās. Tad priecīgi iemirdzas bērnu acis un ceļas rokas. Brīvdienu sajūtu pārņemti, skolēni gatavi stāstīt par redzēto un pārdzīvoto brīvdienās. Tad skolotāja aicina skolēnus uzrakstīt dzejoli par brīvdienām iztēlojoties, ka brīvdienās ar viņiem kopā bija un visus darbus un nedarbus darīja Susurs vai kāds no viņa draugiem (minimums 2-3 pantīni).

Skolēni ir ieinteresēti un raksta.

Rakstīšanas temps ir atšķirīgs. Tādēļ, darbu beidzot, skolēns turpat uz lapas zīmē dzejolim ilustrāciju. Tā tiek nodrošināts klusums līdz brīdim, kad rakstīšanu beidz visi

skolēni. Tad skolēni tiek aicināti uzmanīgi izlasīt savu dzejoli un sagatavoties tā izteiksmīgai nolasīšanai.[Skat. pielikums nr.3]

Māra:

*Reiz es biju laukos,
Bet kabatā man Susuriņš!
Kad garlaicīgi paliek,
Tad ņemu laukā viņu!
Bet ko lai tagad dara?
Zinu, zinu, ko lai dara!
Ejam puķes stādīt abi,
Tiešām tas tak ļoti labi!*

Austra:

*Es braucu uz Slampi,
Susurs man sēž uz pleca.
Es Slampē deju daudz,
Un Susurs tikai skatās.
Pa nakti man nenāk miegs,
Jo Susurs skaļi krāc.*

Elza:

*Es piedalos sacensībās mani izsauc 118.
Es sāku deju, man kabatā tup Spīgana, Susuriņš un Krūmupele.
Ai Spīgana sāk burties, dūmi kūp, bet es tik deju.
Vau, no kabatas izlec mazītiņš zaķītis, tik mazs kā mans īkšķis.
Izlec vēl viens un vēl viens un tā jau desmit.
Žūrija smejas?*

Andželika:

*Braucām pie tantes uz dārzu.
Kopā ar Susuriņu rāvām nezāles ārā.
Mēs ar raganiņu ar skritulenēm braucām.
Mēs ar Bļaurīti spēlējām, slinkojām.
Mēs ar omīti un Bebru gājām barot pīles uz parku.
Mēs ar Spīganu rakstījām pasakas.
Kopā visi gājām uz veikalu, lasījām grāmatas.
Mēs ar Susuru gājām pie draudzenes spēlēt datora spēles.*

Skolēni ar interesi, uzmanīgi klausās dzejoļus, aplaudē, priecājas un smejas.

Stundas beigās skolēni lapas ar dzejoļiem piestiprina pie stenda, lai skolēni vēlreiz varētu izlasīt dzejoļus un izjust prieku par savu un citu veikumu.

9. stunda.

Temats. Nozīmīgas vērtības nodaļā „Pilsēta”.

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem. Klasē jau starpbrīdī izlikti mūzikas instrumenti: flauta, stabule, trijdeksnis, tamburīns, metalafons, sitamie kociņi, mazās bungas, ģitāra. Skolotāja jautā, kā visus šos priekšmetus sauc.

Skolēni saka, ka tie ir mūzikas instrumenti.

Skolotāja paceļ mūzikas instrumentu un skolēni mēģina pateikt tā nosaukumu.

Visus mūzikas instrumentus zina nosaukt Anna, Laura, Monta, Elza, Kārlis.

Skolotāja aicina skolēnus kopā ar sola biedru izvēlēties kādu mūzikas instrumentu un izvilināt no tā kādu skaņu.

Skolēni ieinteresēti darbojas ar instrumentiem.

Skolēni mēģina vienu otru, tad mainās. Annai izdodas izvilināt melodiju no metalafona, Sanitai no stabules. Elza uzmanīgi mēģina izvilināt melodiju no ģitāras, jo tētis prot spēlēt un mācījis arī viņai. Vienkāršāk bērniem ir darboties ar sitamiem instrumentiem.

Tad skolotāja aicina skolēnus parādīt, kā viņiem izdodas muzicēt.

Katrs rāda, ko nu māc. Ja bērniem patīk dzirdētais – viņi aplaudē.

Skolēni secina, ka, lai mūzikas instruments skaisti skanētu, tomēr tas ir jāmācās. Bērni atzīst, ka bija iedomājušies, ka spēlēt ir daudz vienkāršāk.

Skolotāja uzaicina bērnus nolikt mūzikas instrumentus un apsola, ka starpbrīdī viņi vēl varēs pamēģināt spēlēt ar kādu citu instrumentu.

Skolotāja aicina skolēnus padomāt un pateikt, kādēļ cilvēkam vajadzīga mūzika?

Renārs: Cilvēkiem patīk klausīties mūziku.

Rihards: Mūzika uzlabo garastāvokli.

Anna: Kad skan mūzika, tad cilvēki var dejot.

Horens: Cilvēki kļūst priecīgāki.

Austra: Katram patīk cita mūzika.

Skolotāja aicina skolēnus sameklēt nodaļas fragmentu par Susura un Spīģanas tikšanos ar Frici.

Skolotāja un skolēni lasa par Frici, kuram neko citu nevajag kā tikai spēlēt flautu.

Skolotāja aicina skolēnus padomāt, kā pret Frici izturas Susurs un kā Spīģana.

Skolēni secina, ka Susurs nesaprot, kā tas var būt, ka Fricim neko nevajag.

Skolēni nespēj aptvert, ka nabadzīgi ģērbtais mūziķis atdod nabagiem naudas maisu, jo viņam nav laika nodarboties ar naudu. Skolēni ir pārsteigti, ka vienīgais, ko Fricis vēlas ir termoss, kuru Spīgana viņam arī sagādā.

Savukārt Spīgana par to nebrīnās. Viņa iet meklēt pīrādziņus un smalkmaizītes, lai paēdinātu savus draugus - Frici un Susuru.

Skolotāja rosina skolēnus padomāt, kāpēc Spīgana nebrīnās?

Skolēni: Spīgana pazīst Frici. Spīgana ir daudz vecāka par Susuru un arī vairāk zina. Tādēļ viņa nemēģina Frici pārveidot, bet palīdz viņam, ja ir tāda iespēja.

Stundas beigās skolotāja un skolēni secina, ka mēs visi esam tik dažādi un to jāprot pieņemt. Spīgana to ir sapratusi māca to Susuram un mums.

Vienam patīk mūzika, citam puķes, citiem dejot, lasīt grāmatas, ceļot, spēlēt basketbolu.

10. stunda.

Temats. Rakstīsim pasakas!

Skolotāja aicina skolēnus aizvērt acis un iztēloties, ka viņi ir nokļuvuši pasaku pasaulē. Skolēni saņem uzdevumu – uzrakstīt turpinājumu pasakai par Susuru un viņa draugiem. Skolēni tiek rosināti pasakas piedzīvojumos iesaistīt jaunus pasaku varoņus – gan paša izdomātus, gan no citām mīļām pasakām.

Skolēni raksta turpinājumu.[Skat. pielikums nr.3] Tie, kas pabeidz ātrāk, zīmē ilustrāciju. Kad pasakas turpinājumu pabeiguši visi, tad skolēni darbu pārlasa un gatavojas tā izteiksmīgai lasīšanai.

Skolēni saņem A 4 lapas. Skolēni tiek aicināti uzmanīgi klausīties sacerētās pasakas un uzrakstīt, kas patika visvairāk, kas bija interesants, varbūt kādus ieteikumus, vai ierosinājumus. Skolēni jau veikuši līdzīga rakstura uzdevumus, tādēļ vairs nekādi paskaidrojumi nav vajadzīgi.

Andželika: *Susurs ar Spīganu grib braukt uz Afriku. Tagad viņi ir lidmašīnā. Spīgana jautā: Cik mums vēl ilgi braukt? Piecas stundas. O! Susurs stāsta Spīganai, ka Kellogs paciņā atrada pirātu karti. Tur bija rādīts, kur noslēptas bagātības...*

Kārlis: *Reiz kādu vakaru Susurs pastaigājās pa meža uzkalniņu pie upītes un noskatījās saulrietu. Saulriets ir tik skaists. Jā gan, saulriets vienmēr ir skaists! Kāda balss ierunājās. Susurs pietraucās kājās un teica: Nāc ārā un parādies. Susurs bailīgi iekliedzās. Un no lapotnes izlēca varde...*

Dace: *Susurs sadraudzējās ar dzīvnieku, kuru sauca Sliņķis...*

Reinis: *Susurs kā jau vienmēr naktī gulēja kā visi. No rīta Susuru pamodināja skaļa rūkšana. Susurs galīgi nobijies palūrēja pa logu un tur ieraudzīja mazu vilcēnu. Pēc laiciņa saņēmis drosmi Susurs pabāza galvu pa durvju spraugu un sāka rūkt tāpat kā pelēcis... .*

Anna: *Pie durvīm klauvēja. Susurs atvēra un ieraudzīja Runci Zābakos. Susurs bija ļoti pārsteigts un piedāvāja ciemiņam tēju. Tad Runcis Zābakos teica, ka grib rakstīt pasaku. Tu, Susur, pasaku par mani esi lasījis visvairāk, tāpēc es rakstīšu pasaku par tevi. Būsim draugi!*

Austra: *Kādu rītu Susurs dzirdēja, ka pirmajā stāvā skan viņa televizors un kāds skaļi krāc. Susurs izkāpa no gultas un gāja skatīties, kas tur notiek. Viņš ieraudzīja, ka bija ieslēgts viņa televizors. Tad viņš ieraudzīja, ka tur gulēja Rozā Pantera.*

Alvis: *Susurs, atnākot no pilsētas, uz mājām ieraudzīja kalendārā, ka viņam būs vārdadiena. Spīgana to ieraudzīja arī savā kalendārā. Spīgana nevarēja izdomāt, ko uzdāvināt uz vārda dienu, tāpēc viņa nolēma aiziet pie Bebra, ko viņš ieteiktu. Kamēr Spīgana iet pie Bebra, Susurs gatavojas vārdadienai. Bebris teica: Dāvini viņam pūķi, ar ko viņš varēs lidināties apkārt. Ja viņš nokritīs, tad viņam būs briesmas, un pūķis viņu apēdīs. Spīgana uzbūra pūķi, nosvinēja ballīti un ar pūķi lidinājās visi Susura draugi.*

Skolēni lasa pasakas un pēc tam raksta savus vērtējumus. Šāda klausīšanās radina skolēnus uzmanīgi klausīties.

Bērnu radošie darbi izdevušies interesanti un labi iederas Susura un Spīganas draugu lokā. Jaunie pasaku tēli tika atrasti gan turpat mežā, gan ceļojumā, gan Anglijā, viesojoties pie karalienes. Starp jaunajiem draugiem ir Runcis Zābakos, gan Rozā Pantera, lauva, tīģeris.

Stundas noslēgumā bērni priecīgi atzina, ka turpinājumi ir izdevušies interesanti, smieklīgi, jauki un negaidīti.

Vizuālās mākslas stundā skolēni zīmēja ilustrāciju pasakas turpinājumam.[Skat pielikums nr.3]

Skolēni kopā ar skolotāju izveidoja ilustrētu grāmatu „Susura jaunie piedzīvojumi”. [Skat. pielikumu nr3]

4. 2. Sadarbības rezultātu apkopošana un izvērtēšana.

Pirmajā stundā skolēni kopīgi veidoja S. Kvaskovas personības portretu. Aplūkojot uzskates materiālus, raksturoja, kā jaunu, skaistu, laimīgu. Skolēni bija pārsteigti, ka grāmatu autore ir tik jauna. Skolēni atzina, ka rakstnieki vairumā ir vecāki cilvēki. Liels bija bērnu pārsteigums, kad viņi uzzināja, ka bērnu grāmatu autore pēc profesijas nav rakstniece. Bērniem ļoti patīk minēt mīklas, tāpēc viņiem bija interesanti prognozēt, ko tad mācījusies

Signe Kvaskova un par ko strādā. Tie, kas uzminēja, bija ļoti apmierināti. Prognožu lasīšana atklāja skolēnu zināšanas par profesijām, to daudzveidību. Signes Kvaskovas biogrāfijas rosinātas, Sanita un Elza uzrakstīja nelielas pasakas, Dace – dzejolišus.

Skolēnus ieinteresēja jaunā pasaku grāmatu autore Signe Kvaskova. Divpadsmit skolēniem vecāki jau bija nopirkuši grāmatu „Susura gads”, pārējie skolēni lūdza vecākus nopirkt grāmatas par Susuru un viņa draugiem. Vecāku sapulcē rudenī skolēnu vecāki tika aicināti sameklēt bibliotēkā, pie draugiem, vai, ja ir iespējams, nopirkt Signes Kvaskovas grāmatu „Susura gads”. Vecāki bija atsaucīgi, un bērni ar prieku lasīja grāmatu. Grāmatu izlasīja arī daži vecāki un atzina, ka grāmata ir jauka. Tika meklēta arī otrā grāmata „Susurs, Spīgana un burvestības”.

Ar lielu izdomu otrajā stundā skolēni prognozē Susura un Spīganas iepazīšanos. Skolēni atzīst, ka nevarēja iedomāties, ka Susurs Ziemassvētku vakarā viens pats dosies pie Spīganas. Pārrunā Ziemassvētku tradīcijas un Susura rīcību. Skolēni saprot Susura rīcības nozīmību.

3. stundā skolēni iepazīst mazo trolli, kurš ir nobijies un meklē mājas. Skolēni patiesi norūpējušies par viņa likteni un izjūt mājas un ģimeni kā vērtību.

4. stundā, lasot par grūtībām, skolēni bagātina savu pieredzi un zināšanas, kā ar grūtībām tiek galā Susurs un viņa draugi, kā viņi palīdz viens otram.

5. stundā skolēni iepazīstas ar tēvoci Hentelu un vēro, kā viņš uzvedas un ko par to domā Susurs, Spīgana un Bebrs. Pārrunājot Hentela uzvedību, skolēni mācās saprast pieklājīgas uzvedības nepieciešamību, jo ar Hentelu neviens negrib satīties un draudzēties.

6. stundā skolēni novērtē rūpes un draudzību. Skolēni novērtē, ka labi būt veseram, nevis slimot. Skolēni saprot, ka par veselību ir jā rūpējas, un vienam par otru arī.

7. stundā skolēni vēro un mācās, kā jāpalīdz draugam, kas nokļuvis grūtā situācijā. Problēmsituācijas apspriešana un pārrunāšana māca bērnus analizēt situāciju un pieņemt lēmumu. Skolēni jūt līdzīgu Susuram un ar nepacietību gaida, problēmas atrisinājumu. Aizkustinošs ir mazais neredzīgais kurmītis. Kurmītis ir tik nelaimīgs, ka neko neredz un nesaprot, kas notiek. Bērni jūt līdzīgu Kurmītim, kurš nefīšām izrakņājis Susuram visu dārzu. Kurmītis atvainojas Susuram. Skolēni jūtas atviegloti un priecīgi, ka Susurs piedod mazajam Kurmīti un nemaz nedusmojas.

8. stundā skolēni savos dzejoļos atklāj, kuri pasaku varoņi kļuvuši īpaši mīļi un tuvi, ar kuriem skolēni labprāt iztēlojas sevi brīvdienās gan atpūtā, gan darbus darot.

9. stundā skolēni mācās sajust un saprast mūzikas, dabas skaistuma nozīmi.

10. stundā skolēni ar interesi rakstīja radošo darbu - turpinājumu Signes Kvaskovas pasakai par Susuru, iesaistot jaunus pasaku tēlus. Skolēnu radošie darbi apliecina, ka skolēni

ir izpratuši vērtības: draugu un draudzības lomu mūsu dzīvē. Skolēni savos darbos atklāj, cik tas labi, kad satiekam jaunus draugus, ka jāmācās saprast un pieņemt otru tādu, kāds viņš ir. Skolēni ir izpratuši piedošanas nozīmi. Šajā vecumā skolēni ir strauji un ļoti tieši, tādēļ arī apvainošanās un strīdi - neizbēgami. Susurs, Spīgana, Bebrs, mazais Bļauris un Kurmītis palīdz mazajiem lasītājiem paskatīties uz sevi no malas.

Skolēni bija gandarīti par savu un klasesbiedru veikumu.

Var secināt, ka Signes Kvaskovas pasaku grāmatas par Susuru un viņa draugiem ir piemērotas vērtību aktualizācijai lasīšanas stundās 2. klasē.

Darba autors uzskata, ka skolotāja ir ieinteresējusi skolēnus lasīt Signes Kvaskovas pasakas.

Signes Kvaskovas pasakām ir liels potenciāls. Tās ir bagātas ar problēmsituācijām, kuras pārdomāt un risināt ir aicināti visi lasītāji.

Grāmatas par Susuru ir piemērotas klases audzinātājam, rosinot skolēnus domāt par savstarpējo attiecību kultūru un prasmi sadzīvot.

Veidojot vērtīborientētu sadarbību nākamajā gadā plašāk izmantotu nodaļu „Pilsēta”. Mūsdienu pasaules materiālajā vidē Fricis aicina neaizmirst par citām vērtībām, kas dara mūs patiesi laimīgus.

SECINĀJUMI

Veiksmīgas sadarbības priekšnoteikums ir labvēlīga attieksme starp skolotāju un skolēnu, uzticības pilnas attiecības stundās.

Lasīšanas stundās nozīmīga loma ir temata aktualitātei.

Ieinteresēts skolēns centīgāk, sekmīgāk un mērķtiecīgāk veic izvirzītos uzdevumus.

Viens no mūsdienās aktuāliem skolotāja un skolēna sadarbības veidiem ir vērtīborientējoša sadarbība.

Pasaku lasīšana un analīze veicina skolēna personības veidošanos, emocionālās pieredzes attīstību un vērtīborientāciju.

Lai skolēnus ieinteresētu ar labu grāmatu, skolotājam jāizprot skolēnu intereses, vajadzības, jāraugās, lai grāmata atbilstu bērnu vecumam, lai grāmatā risinātās problēmas būtu interesantas un aktuālas arī skolēnam.

Skolotājam jāpalīdz skolēniem ieiet grāmatu pasaulē.

Nozīmīgas sadarbības metodes izrādījās pārrunas, problēmjasautājumi, asociācijas, prognozēšana.

Signes Kvaskovas pasakas ir interesantas un mūsdienīgas. Tajās tiek atklātas skolēniem nozīmīgas vērtības – draudzība, labsirdība, izpalīdzība, ģimene, tradīcijas, daba, skaistums.

Signes Kvaskovas pasakām ir liels potenciāls vērtīborientētai sadarbībai.

Sākumskolas skolēni ļoti mīl dzīvniekus, daudziem mājas ir suņi un kaķi, zivtiņas un papagaiļi, tādēļ skolēni ar interesi sekoja Susura un viņa draugu piedzīvojumiem.

Sākumskolā nozīmīga loma ir skolēnu lasītprasmes pilnveidei.

Lasīšanas stundās 2. klases skolēni mācās lasīt un klausīties, uzklaut citu viedokli, izteikt savas domas un tās pamatot. Visas iemaņas tikai veidojas, un skolotājam uzmanīgi un taktiski jāpalīdz bērnam tās pilnveidot.

Pārdzīvojot, meklējot problēmas atrisinājuma veidus un ceļus, skolēns mācās izprast pasaules kārtību un apgūst vispārcilvēciskās vērtības.

Tikai caur pārdzīvojumu bērns apgūst emocionālo pieredzi.

Literatūra palīdz apgūt pasaules pieredzi.

Literatūras avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. *Didaktika*. „Izdevniecība RaKa”, 2001. 168 lpp.
2. Ambainis, O. Ievadam. Grām.: *Skaistākās latviešu pasakas*. Rīga: Zinātne, 1991. 3-9 lpp.
3. Ambainis, O. Par tautas pasakām. Grām.: *Ganuzēns un velns*. Rīga: Zinātne, 1987. 5- 16 lpp.
4. Amonašvili, Š. Kur palicis smaids? *Psiholoģija Ģimenei un Skolai*. 2006. Nr. 2: 2-5 lpp.
5. Bražiene, N. Pasakas apguve skolā. Grām.: *LU Zinātniskie raksti*, Rīga:
6. Celma, H. *Māksla kā vērtība*. Rīga: 1988.
7. Cimmermane B. *No atziņu apcirņiem*. Rīga: Zvaigzne, 1981.
8. Dirnēna, V., Dubova, A., Irbe, I., Ivana, Z., Mazjāne, J., Miruškina, I., Urbanoviča, D., Putāne, M., Gūtmane, A., Lasmane, L., Vītols, V. *Ar gudru ziņu*. Skolotāja grāmata 1. klasei. „Izdevniecība RaKa”, 2003. 319 lpp.
9. Freiberga, I. *Literārie darbi kā bērnu radošās aktivitātes veicinātāji pirmsskolas vecumā*. Zinātnisks metodiskais līdzeklis. Rīga: Vārti, 1997. 85 lpp.
10. Janovska, I. Rezultāti pētījumam” Bērnu attieksme pret grāmatu un lasīšanu”(anketa 1. – 5.kl. skolēniem) Bibliotēka bērniem un jaunatnei. Latvijas Nacionālā bibliotēka. Rīga: 1998. 37- 40 lpp.
11. Geidžs, N. L, Berlingers, D. C. *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 662 lpp.
12. Kuple, Z. Margaritas Stārastes tēlu pasaulē. Grām.: Padoms. Rīga: 1986. 26-34 lpp.
13. Kvaskova, S. *Susura gads*. Apgāds „Jumava”, 2004. 185 lpp.
14. Kvaskova, S. *Susurs, Spīgana un burvestības*. Apgāds „Jumava”, 2004. 145 lpp.
15. Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne, 1992. 239 lpp.
16. Lieģeniece, D. *Bērns – pasaulē, pasaule - bērņā*. Rīga: Zvaigzne, 1992. 132 lpp.
17. Mackova, J. *Bērnu vērtību pasaules veidošana un rituāls*. Grām.: Padoms. Rīga: 1988. ?
18. Meikšāne, Dz. *Psiholoģija mums pašiem*. ”RaKa”, 1998. 165 lpp.
19. Mencis J. *Matemātikas metodika pamatskolā*. Rīga: Zvaigzne, 1984. 278 lpp.
20. Mētra-Ozoliņa, S. Brīnumpasakas. *Mans Mazais*. 2002., Nr.2.
21. Miķelsone, I. Kreativitātes sekmēšana pirmsskolas vecuma bērnu patstāvīgajā mākslinieciskajā darbībā. *Skolotājs*. 1997., Nr.1.
22. Penaks, D. *Kā romāns*. „, Apgāds Jāņa sēta”, 1992. ?
23. Pliners J. Buhvalovs V. *Skolas izglītojošā vide*. SIA Izglītības soļi, 2002. ?
24. Puškarevs, I. *Attīstības psiholoģija*. „RaKa”, 2001. 86 lpp.

25. Rodari, Dž. Fantāzijas gramatika. Grām.: *Padoms*. Rīga: Liesma, 1988.
26. Rudzītis, J. *Literatūras mācīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne, 1991. 277 lpp.
27. Rudzītis, J. Humānistiskās pedagoģijas un psiholoģijas atziņas literatūras mācību kontekstā. Grām.: *Literatūra un skola: problēmas, izpratne un popularizēšana*. Rīga: Garā pupa. 45-72.lpp.
28. Rudzītis, J. *Literatūras mācības skolā.*” RaKa”, 2000. 329 lpp.
29. Rune, M. *Stratēģijas literatūras apguvē pamatskolā.* „RaKa”, 2003. 203 lpp.
30. Skujenieks, K. Patiesā nepatiesība. Grām.: *Trīs vēja mežgli*. Rīga: Liesma, 1988. 5-8 lpp
31. Špona, A. *Audzinašanas teorija un prakse*. Rīga: „RaKa”, 2001. 162 lpp.
32. Stikāne, I. *Vērtību pasaule latviešu bērnu literatūrā*. Rīga: Izdevniecība RaKA, 2005. 191 lpp.
33. Stikāne, I. Literatūra – pusaudžu vērtīborientācijas rosinātāja. *Skolotājs*. 2002. 6.
34. Students, J. *Vispārīgā paidagoģija*. Rīga: RaKa, 1998. 301 lpp.
35. Šmite R. Lasīšanas izpēte – informācijas darba pamats. Bibliotēka bērniem un jaunatnei. *Latvijas Nacionālā bibliotēka*. Rīga: 1998. 30-37 lpp.
36. Šteinberga, A., Tunne, I. *Jauniešu pašizjūta un vērtības*. Rīga: RaKa, 1999.
37. Vecais Stenders. *Bildu ābice*. Rīga: Liesma, 1977. 44 lpp.
38. Vecgrāvis, V. Brīnums, kas turpinās...Grām.: *Pasaku pasaulē*. Sprīdīša bibliotēka 1. sējums. Rīga: Liesma, 1986. 359-368
39. Zālīte, M. Kas ticībā sēts. *Karogs*. Rīga: 1997. 83-86 lpp.
40. Zeiferts, T. *Latviešu rakstniecības vēsture*. Rīga: Zvaigzne, 1993. 506 lpp.
41. Zelmenis, V. *Pedagoģijas pamati*. RaKa. 2000. 291 lpp.

Pielikums nr, 1
Uzskates materiāli

Pielikums nr. 2
Skolēnu izpētes materiāli

Pielikums nr. 3
Skolēnu
darbi

Ar šo galvoju, ka diplomdarbs izstrādāts patstāvīgi, bez citu palīdzības un nesatur norakstījumus bez atsaucēm. Šis darbs tādā vai citādā veidā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudījumu komisijai un nav nekur publicēts.

2006. gada 20 maijā.

(paraksts)